

नट्यशास्त्रीय-
पारिभाषिक
शब्दानुक्रमिका

३३
५

NICAL TERMS

NATYASASTRA

AN INDEX

नट्यशास्त्रीय-पारिभाषिक-शब्दानुक्रमिका

Benaji Upadhyaya

124

डॉ० गोपालचन्द्र मिश्र जी
केन्द्रीय साहित्य
सम्पूर्णान्त
द्वारा प्रदत्त

TECHNICAL TERMS IN NĀTYASĀSTRA

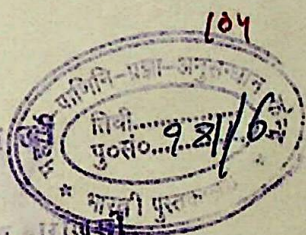
AN INDEX

डॉ० गोपालचन्द्र मिश्र

वेदविद्यापीठ

सम्पूर्णानन्द संस्कृत निदेशिका

द्वारा भवन

नाट्यशास्त्रीय-पारिभाषिक-शब्दानुक्रमणिका

Ramji Upadhyaya, M.A., D.Phil., D. Litt.

Bharatiya Sanskriti Sansthanam
P. O. Naribari, Allahabad

First Edition 500

1980

Rs.15/-

Distributors :

Ram Narain Beni Madho

Publishers and Booksellers

Katra, Allahabad

Printers— Arun Press, Tilbhandeshwar, Varanasi

INTRODUCTION : BACK TO BHARATA

The earliest available work on Sanskrit dramaturgy is the *Nāṭyaśāstra* of Bharata. It has been recognised as the most unique work of its type not only in India but the world over, providing, as it does the most comprehensive treatment of almost all aspects of dramaturgy. Quite a large number of small and big works was produced before Bharata and he utilised them in his own way. Sometimes he quoted them even verbatim. The extant *Nāṭyaśāstra* shows that its original text was exposed to additions, emendations and alterations for as many as seven long centuries at the least. In spite of all this, the work, by and large, maintains a high standard and consistency throughout and maintains its primacy of originality as a source of ancient dramaturgical literature.

After Bharata a good many treatises on dramaturgy were compiled as also several supplementaries and commentaries on the *Nāṭyaśāstra* by several competent scholars. Many of these works were made use of by Abhinavagupta in preparing his *Abhinavabhāratī*, the commentary par excellence on the *Nāṭyaśāstra* in the beginning of the eleventh century.

The very merit of comprehensiveness of the *Nāṭyaśāstra*, *Abhinavabhāratī* and other commentaries proved detrimental to their popularity. Dhanañjaya in his *Daśarūpaka* has pointed out the demerit of comprehensiveness in the following words—

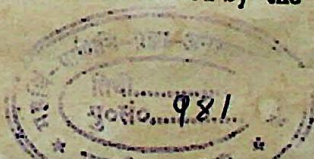
व्याकीर्णे मन्दबुद्धीनां जायते मतिविभ्रमः ।

तस्यार्थस्तत्पदैस्तेन संक्षिप्य क्रियतेऽञ्जसा ॥

He admits that the *Daśarūpaka* was composed for half-witted people as a compendium of the *Nāṭyaśāstra*. But then, it was hailed not by the less-witted alone but by almost all the great poets of the later periods. It eclipsed, so to say, the *Nāṭyaśāstra*.

I have shown in my book *Daśarūpakatattvadarśanam* that the *Daśarūpaka* of Dhanañjaya is not a standard work on dramaturgy on account of the following reasons *inter alia*—

1. Dhanañjaya has quite often deviated from Bharata unnecessarily and, while doing so, he has been prone to commit errors.
2. He has introduced, at several places, some new tenets of dramaturgy which cannot be substantiated by the facts of the dramas.

Other popular dramaturgical works are the *Syngārāprakāśa*, *Śrīvallīkhaṇḍābharaṇa*, *Nāṭakalekṣaṇaratnakōśa*, *Nāṭyadarpaṇa*, *Bhāva-prakāśana*, *Pratāparudyaśobhāṣaṇa*, *Sāhityadarpaṇa*, *Alaṅkārasaṅgraha*, *Rasārṇavasudhā* and *Nāṭyakacandrikā*. They all provide quite often inferior material, mostly because their authors did not care to scrutinise if what they said was applicable to dramas. They have generally not gone beyond the *Daśarūpikā* in search of the true perspective of dramaturgical tenets.

The later literature on dramaturgy has left an unhealthy effect on the study of both Sanskrit drama and dramaturgy. Under such circumstances there is no other course open to students of drama and dramaturgy except to fall back upon the *Nāṭyāśāstra* of Bharata.

When I say 'back to Bharata' I purpose to say that the seekers should derive their knowledge from a more refined, elegant and reliable source than what is there in the later works on dramaturgy. I may be permitted to use a simile here. As those, who want the pure and fresh waters of the Ganges, must be recommended to get it from the Himalayan regions and not from the plains, similarly the true concepts of Sanskrit dramaturgy must be had from Bharata and not from *Uccanāṇjaya* or *Viśvanātha*.

The present work, an index of the dramaturgical terms in the *Nāṭyāśāstra*, has been attempted with a view to creating a fresh interest in the original text of Bharata. While searching for the correct import of a dramaturgical term according to Bharata, one will greatly benefit by looking into its usage at all the places in the book. The present work shows that the same word occurs in different contexts in different chapters and by putting them together we may obtain a true and correct insight into what the ancient sage had in mind.

There is quite a large number of printed editions of the *Nāṭyāśāstra*. I have selected for my reference the one published by the Gaekwad Oriental Series, University of Baroda. Even this edition may not be said to be perfect, but then it happens to be the best so far, being more critically edited one than the others.

I hope the readers will find it worthy of their expectations.

September 11, 1980

B/17 University,
SAGAR.

R. Upadhyaya

CC-0. Panini Kanya Maha Vidyalaya Collection.

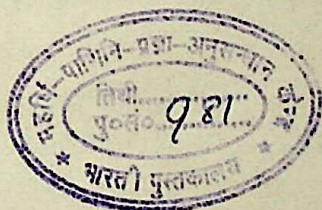
(ख)

शृङ्गारप्रकाशः, सरस्वतीकण्ठाभरणम्, नाटकलक्षणरत्नकोषः, नाट्य-
दर्पणः भावप्रकाशः, प्रतापसूत्रयशोभूषणम्, साहित्यदर्पणः, अलङ्कारसार-
संग्रहः, रसार्णवसुधाकरः, नाटकचन्द्रिका च । एतेषां ग्रन्थानां प्रणेतृभी-
रूपकाणां विषये स्वकीयेषु ग्रन्थेषु यदुक्तं तन्नाटकानुसारं न वेति सूक्ष्मेक्षिकया
एतैर्नानुशीलितम् । अत एव एतेषां ग्रन्थानां नाट्यविषयिणी सामग्री त्वदरेव ।
नाट्यविषयाणां मतानां याथार्थ्यपरिज्ञाने स्वरूपविवेचनेऽन्वेषणे च दशरूपक-
पयवसायिभ्येव तेषां मतिः नोर्ध्वं ततः ।

नाट्यशास्त्रादनन्तरं प्रणीता नाट्यग्रन्थाः संस्कृतरूपकाणां नाट्यस्य चाध्ययने-
ऽनुशीलने न तथोपयोगिनः प्रभावशालिनश्च यथा नाट्यशास्त्रम् । अस्यां स्थितौ
संस्कृतरूपकाणां नाट्यस्य विवेचकानां कृते भरतस्य नाट्यशास्त्रमेव परमा-
श्रयः । नाट्ये “भरतः परमाश्रयः” इति मम वचनस्यायमाशयो यत् जिज्ञासुभि-
र्नाट्यस्य विशुद्धं ज्ञानं विश्वसनीयात्, मौलिकात्, नाट्यस्यादिग्रन्थाद्
भारतीयनाट्यशास्त्रादुपादेयम् । सोदाहरणं भावममुमित्थं विवृणोमि—ये खलु
भागोरथ्या विशुद्धं प्रासादिकं च जलं कामयन्ते, तैः समतलभूभागापेक्षया गङ्गाया
उद्गमप्रदेशात् हिमालयादेव साक्षात् तद् ग्रहणीयम् । एवमेव ये खलु नाट्यस्य
यथार्थस्वरूपमभिमतं वा ज्ञातुकामास्तैरपि मूलतो नाट्यस्योद्गमभूमिः भरतकृतं
नाट्यशास्त्रमाश्रयणीयं न तु धनञ्जय-विश्वनाथ-प्रभृतिभिः प्रणीताः परवर्तिनो
ग्रन्थाः । नाट्यशास्त्रीय-पारिभाषिक-शब्दानुक्रमणिकेयं नाट्यवेदस्य पारमार्थिकानां
रुचिः संवर्धयेदिति धिया निबद्धा । नाट्यस्य परिभाषाणां भरतदिशा कः
सम्यग्भिप्राय इति जानं तु संपूर्णं नाट्यशास्त्रं स्थाने स्थाने प्रयुक्तानां समानानां
पारिभाषिकपदानामेकत्र संग्रहेण तेषां तुलनात्मकेनाध्ययनेनैव सम्भवेत् । अत
एवारिमन् ग्रन्थे विभिन्नेषु अध्यायेषु पृथक् पृथक् प्रसङ्गेषु प्रयुक्तानां समानानां
शब्दानां संग्रहः समुपस्थापितः, येन नाट्यशास्त्रीयपरिभाषाणां वारतविकार-
प्रायपरिज्ञाने नाट्यस्यादिमुनेभरतरय यथार्थमभिमतमवगम्येत ।

सन्ति खलु भूयां स प्रकाशितानि नाट्यशास्त्रसंस्करणानि । अत्र पारिभाषिक-
शब्दानुक्रमणिका-निर्माणे गायकवाड-प्राच्यग्रन्थमालाया नाट्यशास्त्रमरमाभि-
राश्रितम् । इदमपि संस्करणं न खलु सर्वथा विशुद्धं, तथापि सम्प्रति नाट्य-
शास्त्रस्य यान्यन्यानि संस्करणानि समुपलभ्यन्ते तदपेक्षयालोचनात्मकदृष्ट्या
सम्पादितमिदं सर्वेषु संस्करणेषु श्रेष्ठम् । पाठकानामाकांक्षानुरूपोऽयं ग्रन्थः
सम्पत्स्यत इत्यस्ति मम सम्प्रत्ययः ।

नाट्यशास्त्रीय-पारिभाषिक-शब्दानुक्रमणिका

नाट्यशास्त्रीय-पारिभाषिक-शब्दानुक्रमणिका

अ

अंश	२८.६८	अञ्चित (पाद)	९.२७६
अक्षर	१४.१०७	अञ्जलि	९.१२८, १२९
—संघात	१६.६	अङ्कित	११.४७
अग्रतलसंचर (पाद)	९.२७४	—मण्डल	११.६१
अङ्क १३.२३-२६; १८.१३-२२, २८		अङ्किता	५.११६, ११८
—च्छेद	१८.३२, २२.२९५	अङ्किताचारी	१०.२३
—विधि	१८.६४	अतिक्रान्त	४.१२७
अङ्कान्तराल	१८.५६	अतिक्रान्त मण्डल	११.१०, १२, १४
अङ्कुर	८.१५, १६	अतिक्रान्ता (चारी)	१०.३०
अङ्क राभिनय	२२.४६	अतिचपला	३२.२२०
अङ्कुशग्रहण (नाग)	१२.१०७	अतिजगती	५.८९; ३२.२२०
अङ्ग (महत्त्व)	१९.५३-५५	अतिदेश	२२.५७
अङ्ग (विकार)	२१.८७	अतिभाषा	१७.२७, २८
अङ्ग (सन्धि)	१९.५०, १०६	अतिवादित	३४.६७
अङ्गजविकार	२२.५	अतिहसित	६.५३, ५९
अङ्गप्रचार	९.१८१	अत्ता	१७.९३
अङ्गरचना	२१.९६, १६१	अद्भुत	६.४३, ४५, ७५
अङ्गरौद्र	१२.५०, ५२	अद्भुत (दिव्यज, आनन्दज)	६.८२
अङ्गलीला	१०.८५	अद्भुतरस	१८.४३
अङ्गवर्तन	२१.८७	अद्भुते दृष्टि	८.५१
अङ्गहार १.४४; २.२७७; ४.१३, २७,		अद्भुते भावाः	७.११७
२९, ३१, ३३; ४.१७४; ५.१५२,		अधम	१.११३; २३.५९, ६०
१५३; ८.१६; १०.८८; २०.१०;		—प्रकृति	६.५२, ५३; ९.१७२
२५.७१; ३१.३५७		अधमा प्रकृति	२४.५-७
अङ्गहार (पर्यस्तक, स्थिरहस्त) ४.१९		अधमाः (नपुंसक, प्रेष्य,	
—प्रयोग	४.१७, १८	शकार, विट)	२४.१३-१५
अज्जुका	१७.९२	अधमाः प्रमदाः	२२.२४२
अञ्चित	४.८४; ८.३१; ९.२३०		

अधरकर्म	८.१४२	अनुवादित	३४.६८
(विवर्तन, कम्पन, विसर्ग, विनि- गूहन, सन्दष्टक, समुद्गक)		अनुवृत्त दर्शन	८.१०८
(कम्पन)	८.१४५	अनुवृत्ति	२३.३२
(विनिगूहन)	८.१४३, १४६	—लक्षण	१६.३४
(विवर्तन)	८.१४२, १४४	अनुसन्धि	१९.२८
(विसर्ग)	८.१४३, १४५	अनुस्मृति	२२.१७७, १७८
(सन्दष्टक)	८.१४३, १४६	अनुष्टुप्	३२.२३१
(समुद्गक)	८.१४३, १४६	अन्तःपुरजन	२२.२०८
अधिवल	१८.१२३; १९.८७	(ऊढा, पुनर्भू, अवरुद्ध-गणिका- कन्यका, प्रेष्या)	
अधोगत	८.३६	अन्तःपुरजन (स्त्री)	२४.३०-३२
अधोभागचरी दृष्टि	८.८४	(महादेवी, देवी, स्वामिनी, स्थापिता, भोगिनी, शिल्पकारिणी, नाटकीया, नर्तकी, अनुचारिका, परिचारिका, संचारिका, प्रेषणकारिका, महत्तरी, प्रतिहारी, कुमारी, स्थविरा, आयुक्तिका)	
अधोमुख (करण)	९.२२०	अन्तरवाद्य	३४.२३८
अध्यर्धमण्डल	११.६५	अन्तरस्वर-संयोग	२८.३५
अध्यर्धिका (चारी)	१०.१७	अन्तरा ध्रुवा	३२.३२६
अनवस्थित-संचारा दृष्टि	८.८३	अन्तर्यवनिता	५.११
अनिष्ट (निर्देश)	२२.९१	अन्यार्थ	१६.९१
अनुकरण	१.११२	अन्वेक्षिकी	२४.६३
अनुचारिका	२४.५२-५३	अपक्रान्त	४.१४०
अनुनयाभिनय	२२.२७९	अपक्रान्ताचारी	१०.३१
अनुनीति (लक्षण)	१६.३८	अपगति चारी	१०.१८
अनुबद्धा ध्रुवा	३२.३३१	अपदेश	२२.५८
अनुबन्ध १९.२५; ३२.३३१, ३४१; ३४.२३८, २३९		अपरवक्त्र	३२.२१६
(त्वरा)	३२.३२६	अपराजित	४.१९२
अनुभाव ६.४६; ७.१, ६; २५.४०, ४३		अपलाप	२२.५६
(कस्मात्)	७.५	अपवाद	१९.८९
अनुभावी	२२.८७	अपवारित	२५.८६
अनुमान	१९.८५		
अनुरक्ता	२३.१८, २३		
अनुरूपा (भूमिका)	२६.१४		
अनुलाप	२२.५५		

अग्वारितक	२५.८९	अरालखटकामुख हस्त	९.१८८
अपविद्ध	४.६५	अर्गल	४.११८
(करण)	९.२२०	अर्थ ६.३२; ७.७; १८.१४, १६, ५८,	
अपसर्पित	४.२४५	६९; १९.२७, ३०, १०६	
अपसृत (पार्श्वकर्म)	९.२३८, २४०	(अभिनेय)	३४.१८२
अपस्मार	७.७३	—क्रिया	१८.५६
अपम्यन्दिता (चारी)	१०.२६	—निश्चय	१७.१३७
अपहसित	६.५३, ५८	अर्थप्रकृति	१९.२०, २१
अप्राणी	२१.९४	(वीज, बिन्दु, पताका, प्रकरी, कार्य)	
अभिगम	२३.३०	अर्थ दर्शन	२३.२७
अभितप्ता दृष्टि	८.७२, ९०	अर्थव्यक्ति (गुण)	१६.१०९
अभिनय १ १७; ४.२३; ७ १;		अर्थशृङ्गार	१८.७४
१८.१०९; २२.१९४; ३२ ३७९		अर्थसम्पत्ति	१९.३१
(अवम)	९.१७३	अर्थहीन (काव्यदोष)	१६.९०
(आङ्गिक)	८.१२	अर्थान्तर	१६.८९
(आङ्गिक, वाचिक, आहार्य,		अर्थोपचय (करण)	६.७८
सात्त्विक)	८.१०	अर्थोपक्षेपण	१९.३३
(क्रम)	८.२	अर्धवन्द	९.४, ४३ - ४५
(निरुक्तार्थ)	८.७	अर्धनिकुट्टक	४.७१, २४७
अभिनय-संघर्ष (स्पर्धा)	२७.६९	अर्धमत्.ल्लि	४.८९
अभिनिवृत्ति	६.३४	अर्धमागधी	१७.५१
अभिप्लुतार्थ (काव्यदोष)	१६.९२	अर्धमुकुला	८.७६, ९२
अभिमान	१६.८	अर्धरेचितक	४.७३
अभिमुख हस्त	९.१८६	अर्धसंस्कृत	३२.३८४
अभिलाष	२२.१७३	अर्धसूची	४.१३८
अभिसारिका	२२.२२०	अर्धस्वस्तिक	४.८३
अभूताहरण	१९.८२	अलङ्कार	२२.४
अभ्यन्तर	१३.९	(उच्च, दीप्त, मन्द्र, नीच,	
अमर्ष	७.७८	द्रुत, विलम्बित)	१७.११३
अमृत-मन्थन	४.२	अलपल्लव	९.१८८
अयत्नजविकार	२२.५, २६	(हस्त)	९.९१, ९२
(शोभा, कान्ति इत्यादि)		अलातक	४.७९, २२५
अराल	९.४, ४६ - ५२	अलातमण्डल	११.३२

अलाता (चारी)	१०.४१	(आरम्भ, प्रयत्न, प्राप्ति-सम्भव	
अवकृष्टा	५.५०; ३२.४०	नियताप्ति, फलयोग)	१.११२,
— ध्रुवा	५.२५; ३१.३१८	१८.१३, १७; १९.१०६, १४२, १४४,	
अवतरण	५.१७	१४७; २१.५३, ६६, १३८, १५८;	
अवधारण	१९.१०९	२६.२; ३४ २४१	
(सन्ध्यन्तर)		अवस्था	२१.२
अवधूत	८.३०	(सुख-दुःखार्थ-सम्भवा)	३२.३४९
अवनद्ध	६.२८; २८.२; ३४.२३	अवस्पन्दित	१८.११८
— विधान	३४.१	अवहित्य	५.११९; ७ ८०
अवपाणि	३१ ३७४	अवहित्यक	४.१५६
अवपात	२०.६९	(हस्त)	९.१५६, १५७
अवमर्शाङ्गानि	१९.६३-६५	अविचालिता	३२.१८६
(अपवाद, सम्फेद, विद्रव, शक्ति,		अश्मकुट्ट	१.३३
व्यवसाय, प्रसङ्ग, द्युति, खेद, निषेधन,		अश्रु	७.९७
विरोध, आदान, छादन, रोचना,		अश्लीलभाषण	१२.१४१
व्यवहार. युक्ति)		अश्वक्रान्त	१२.१७३
अवरोही	२९.१५	अश्वयान (वैशाखस्थानकेन)	
अवलगित	१८.११७		१२.१०८
अवलोकितदर्शन	८.१०९	असत्प्रलाप	१८.११९
अवसानिकी ध्रुवा	३२.२०	असम्भ्य (काव्यदोष)	१६.९०
अवस्था	१९.७, ८	असूया	७.३६
		अस्त्र	७.१०

आ

आकस्मित	८.२०-२२	विद्युद्भ्रान्ता, अलाता, भुजंगत्रासित ।	
आकाशग-मण्डल	११.४३	मृगप्लुता दण्डा, भ्रमरी)	
आकाश-गमन	१२.९३	आकेकरा दृष्टि	८.७९, ९३
आकाश-पुरुष	१८.१०९; २२.२९३,	आक्रन्द	१६.१९
	३२१	आक्षिप्त	४.११६
आकाश-भाषण	३२.३८	आक्षिप्तक	४.१८४, १८५
आकाशिकी चारी	१०.१०-१३	आक्षिप्तरचित	४ ८१, २४०
(अतिक्रान्ता, अपक्रान्ता, पार्श्वक्रान्ता,		आक्षिप्ता चारी	१०.३७
ऊर्ध्वजानु, सूची, नूपुरपादिका, डोला-		आक्षिप्ति	१९ ८६
पादा, आक्षिप्ता, आविद्धा, उद्धृता,		आक्षिप्तिका	३२.१८०

आक्षेप	६.२९	(आवेध्य, बन्धनीय, क्षेप्य, आरोप्य)
आक्षेपिकी	३२.४३	आभ्यन्तर (कामोपभोग) २२.१५०
आक्षेपिकी ध्रुवा	३२.३१३	आभ्यन्तर नाट्य २२.७६
आख्यान	१६.२१	आभ्यन्तर (स्त्री) २२.१५४
आगम	२१.४३	आभ्यन्तरा (स्त्री) २२.१५३
आङ्गिक अभिनय	८.१२, १३	आभुग्न (उरःकर्म) ९.२२४-२२५
(शाखाङ्गोपाङ्गयुत, शारीर,		आमुख २०.३०, ३१, ३९
मुखज, चेष्टाकृत, षडङ्ग)		आमुखाङ्ग २०.३३
आचमन	५.७६	(उद्धात्यक, कथोद्धात, प्रयोगाति-
आचार्य २०.३६, ३३.११; ३५ ३-४		शय, प्रवृत्तक, अवलगित)
—गुण २६.३५		आञ्जोडितयमक १६.७९
(गीत, नृत्त, वाद्य, प्रस्तार,		आयुक्तिका २४.६४
गमन, क्रिया, शिष्यनिष्पादन)		आयुध २१.१६५
आच्छरित ४.२३७		आयुष्मान् १७.७५
आञ्जतवाङ्मना २२.१३९, १४०		आरभट २६.१०
आतोद्य ६.१०, २८; २८.१		आरभटी १.४१; २०.१४, ६३, ६४;
(तत, अवनद्ध, घन, सुषिर) २१.१		२०.७४
—लक्षण ३४.२५३		आरभटी २०.६३, ६४
आत्मगत २५.८८		(संक्षिप्तिका, अवपात, वस्तुत्थापन,
आत्मनिवेदन १३.१०		सम्प्रेत)
आत्मप्रोक्षण ५.८०		आरम्भ ५.१८; १९.९, १६; २९.८९-
आत्मस्थ २२.७०, ९४		९४
आत्मानुभावी २२.९४		आरोप्य (आभरण) २१.१३
आदान १९.९४		आरोहीस्व २९.१५
आधिकारिक वस्तु १९.२६		आर्य १७.६९, ८३, ८४
आधिकारिकवृत्त १९.३-४		—पुत्र १७.८३
आधूत ८.२७, २९		आर्या १७.९०, ९१
आनन्द १९.१००		आर्यभाषा १७.२७, २८
आनुषंगिक (इतिवृत्त) १९.४		आलस्य ७.४८
आन्तर ६.२६		आलाप २२.५४
आन्तराध्रुवा ३२.३१५		आलिङ्गन २२.२९६
आभरण २१.१२		आलीढ ४.२३३
		—स्थानक १०.६८, १२ १५४

आलोकितदर्शन	८ १०८	आसारित	४.१४, २८२; २९.११२-
आवर्त	४.१२०	११४; ३१.५४, ५५, ३१.१५९-१८९	
—मण्डल	१०.५३	—क्रिया	५.२१
आवर्तित (जंघाकर्म)	९ २५९	आसीन	१९ १२५
आविद्धाचारी	३१.३४८	—पाठ्य	३१.३४२
आविद्धनाट्य	१३.६१; २६ ३१	आसुरशीलाङ्गना	२२.१०४, १०५
(हिम, समवकार व्यायोग, ईहामृग)		आस्कान्दितमण्डल	१०.५०
आविद्धवक्र (हस्त)	९.१९०	आस्यकर्म	८.१५४
आविद्धाचारी	१०.३८	— उद्वाह	८.१५५, १५९
आविद्धाङ्गहार	२६.२८	— निर्भुग्न	८.१५५, १५७
आवेग	९.६३	— भुग्न	८.१५५, १५८
आवेध्य	२१.१३	— विधुत	८.१५४, १५७
आवेष्टित (करण)	९.२१५	— विनिवृत्त	८.१५४, १५६
आशीः	१६ २८	— विवृत्त	८.१५५, १५९
आश्रावण	५.३०	आस्यज कर्म	८.१५४
आश्रावणा	५.१८, ४५, ५३; २९ ८४-	(विनिवृत्त, विधुत, निर्भुग्न, भुग्न,	
८८		विवृत्त, उद्वाहि)	
आसन-विधि	१२.२१३	आहार्य	१८.४६
		आहार्याभिनय	२१.१

इ

इंगित	२२.१६०, १६६, २३६	इन्द्रजाल	१८.८७
इतिवृत्त	१९.१, २, १३	इलावृत्त	१३.२१
(आधिकारिक, प्रासंगिक)		इष्ट—(निर्देश)	१२.९०
इतिहास	१.१९		

ई

ईर्ष्या—(योनि)	२२.२६६	ईषत्प्राप्ति	१९.११
(वैमनस्य, व्यलीक, विप्रिय, मन्यु)		ईहामृग	१८.७७-८२
ईश्वरीपिण्डी	४.२५३		

उ

उक्तप्रत्युक्त	१९.१३५; ३१.३६७.	(उरः, कण्ठ, शिरः)	
उग्रता	७.८१	उत्क्षिप्त	८.३५
उच्चारण- स्थान	१७ १०५	उत्तम	१; ११३; २३.५६

—प्रकृति	६.५२-५४, ६०; १२.१३	(कटि)	९.२४७, २५०
उत्तम (अनघोत)	१७.३५	उद्भूत	४.१५२
उत्तमयुवप्रकृति	६.४६	(हस्त)	९.१८५
उत्तमा (वेश्या)	२३.३५-३८	उद्भूतक	४.२३१
उत्तमाधममध्य स्त्री	२१.१३७	उद्भूताचारी	१०.३९
उत्तमा प्रकृति	२४.२-३	उद्भेग	१९.८८; २२.१८१, १८२
उत्तमा प्रमदा	२२.२४१; २४.९	उद्भेष्टित (करण)	९.२१६; ९.२२१,
उत्तमोत्तमक	१९.१३४; ३१.३६४	उन्नत (पार्श्वकर्म)	९.२३६, २३९
उत्तानावंचित (हस्त)	९.१९५	उन्मत्त	१२.१२३-१२७
उत्थापक	२०.४५	उन्मत्तक	४.७५
उत्थापन	५.२२, ४४, ४८; १५.५०	उन्माद	७.८४; २२.१८५, १८६
उत्थाद्य वस्तु	१८.५८	उन्मादन	२२.३३१
उत्साङ्ग (हस्त)	९.१३९, १४०	उपकरण	२१.१७२, १९७
उत्साह	६.६७; ७.२१	उपकरणार्थ	१९.४
उत्साहन	२३.११	(फलयोगस्य)	
उत्साहे दृष्टि	८.५८	उपक्रीडनक	२३.३४
उत्सृष्टिकाङ्क्ष	१८.९३-९६	उपक्षेप	५.२९, १६८; १९.६९
उत्स्पन्दिता (चारी)	१०.२४	उपगूहन	१९.१०२; २२.२८९
उदात्ता	२३.३४	उपचार	२२.९८
उदारता	१६.११०	—विधि	२२.१५१
(गुण)		उपदान	२३.२७
उदाहरण	१६.११; १९.८४	उपदेश	२२.५९
उद्गत	३२.२८०	उपन्यास	१९.८१; २३.२८
उद्धृष्ट	४.१६४; ४.१८७	उपपत्ति (लक्षण)	१६.३५
(पाद)	९.२६६-२६७	उपमा	१६.४१-५२
उद्धात्य (वाद्य)	३४.२४९	(प्रशंसा, निन्दा, कल्पिता, सदृशी,	
उद्धात्यक	५.१६६; १८.११६	किञ्चित्सदृशी)	
उद्धत (नाट्य)	२६.२९	उपवहन	१२.२
उद्धतपुरुष	१८.७९; २६.३२	उपवेद	१.१८
उद्भेद	१९.७४	उपसर्पण	२२.२१०
उद्धर्तन (ऊरु)	९.२५३, २५५	उपसृतक	४.१५३
उद्धाहित	११.७	उपहसित	६.५७
(उरः कर्म)	९.२३१	उपाङ्ग	८.१४

(नेत्र, भ्रू, नासा, अघर, कपोल, चिबुक)	उरः पार्श्वकर्म	९.२२२
उपाध्याय १७.६९; ३४.२७४	उरः पार्श्वार्धमण्डल	९.२०५
उपालम्भ २२.२६०, २७५	उरोमण्डल	४.११५
उपाश्रय २१.२१५	(हस्त)	९.२०४
उपोहन ३१.३३५	उल्बण (हस्त)	२०.८
उरः कर्म ८.२२३	उल्लोकितदर्शन	८.१०९
(आभुग्न, निर्भुग्न, प्रकम्पित, उद्धाहित, सम)	उष्ट्रसत्त्वाङ्गना	२२.१२८, १२९
	उष्णिक्	३२.२२९

ऊ

ऊरुकर्म ९.२५	ऊर्णनाभ (हस्त)	९.१२०, १२१
(कम्पन, वलन, स्तम्भन, विवर्तन, उद्वर्तन)	ऊर्ध्वजानु	४.८६
ऊरुद्वृत्त ४.१५९	—चारी	१०.३३
ऊरुद्वृत्ता (चारी) १०.२२	ऊर्ध्वमण्डल (हस्त)	९.२०३
	ऊर्ध्वसंस्थ (करण)	९.२२०

ऋ

ऋतुकाल २२.२१०

ए

एकभाव १९.१५	एलकाक्रीडित ४.१५८; १२.५६, ७५
एकहार्य १८.१०८	(चारी) १०.२०
(वीथी) १८.११२	— मण्डल ११.५८
एकार्थ (काव्यदोष) १६.९१	

ओ

ओघ ३४.१०७	(सन्ध्यन्तर)
ओजः १९.१०९	ओजः (गुण) १६.१०५

औ

औत्पत्तिक १८.४५	औपम्यगुण ३२.३५२-३६४
औत्सुक्य ७.७०	(कस्य केनोपमा)
औदाय २२.३१	

क

कक्ष्या	१३.१	करण ४.१३, १९, २९, ३२, ३३,
कञ्चुकीय	२४.६८	५७, ९२, १७०, १७१; ९.१७१,
कटिच्छिन्न	४.७१	२१२; १०.३; ३३.११
कटिभ्रान्त	४.१०४	—संश्रयकर ९.२१२
कटिरेचक	४.२४८	(आवेष्टित, उद्वेष्टित, व्यावर्तित,
कटीकर्म	९.४४-२४५	परिवर्तित)
(छिन्ना, निवृत्ता, रेचिता,		—सन्ध्यङ्ग १९.७४
कम्पिता, उद्धाहिता)		करिहस्त ९.९९
कटीसम	१४.८०	करिहस्तक ४.१४८
कण्ठगुण	३३.१२, १३	करुण ६.४२, ४६, ६२, ६३
(श्रावण, घन, स्निग्ध, मधुर,		—रस १८.९५
अग्धानवान्, त्रिस्थानशोभी)		करुणस्य भावाः ७.१११
कण्ठदोष	३३.१६-२०	करुणे दृष्टिः ८.५०
(कपिल, अव्यवस्थित,		कर्कट (हस्त) ९.१३४, १३५
सन्दष्ट, काकी, तुम्बकी)		कर्तरी मुख ४.३९, ४२
कण्ठमाधुर्य	२६.१८	कर्म ९.१७१
कथनिका	५.१३४	कर्मानुकीर्तन ५.३५
कथोद्घात	२०.३५	कर्मारम्भ १८.१००
कनकलता	३२.१८२	कल १२.११
कनोयवेश्म	२.१०, ११	कलहान्तरिता २२.२१६, २२४
कपट	१८.७१	कला १२.१४; ३१.१३२
कपटसंघात	१६.३०	कला-कालप्रमाण ३१.६
कपित्थ (हस्त)	९.५९, ६०	कलापक ४.३२
कपोतक (हस्त)	९.१३०-१३२	काकली २८.३५
कमलदलाक्षी	३२.२०८	काकु १७.१०३, १०६
कमलमुखी	३२.६९	—द्विविधः १७.११०
(पद्मिनी)		(साकांक्ष, निराकांक्ष)
कमललाचना	३२.२१८	काकुभेदाः १७.१२८, १२९
कम्प	७.९६	कांगुल (हस्त) ९.८८, ८९
कम्पव (ऊरु)	९.२५१-२५४	काञ्चीयमक १६.६६
कामात	८.२०-२३	कान्त २२.३४६

कान्ति (गुण)	१६.११२	काष्ठासन	१२.२१६
कान्ति	२२.२८	किल्किचित	२२.१८३
काम २२.९६, ९७; २२.१५८, १९३		कुञ्चित	४.११३
२०४, ३३१		—केश	२१.१५२
(दशस्थानगत अभिलाषादि)		—पाद	९.२७८
२२.१६९		कुञ्चितादृष्टि	८ ७१, ९०
— तन्त्र २२.२०२, २२१; २३ ७७		कुटिलक	१.६०
कामशृंगार	१८.७५	कुट्टमित	२२.२०
कामस्थान	२२.१९७	कुतप	५.७३, १००
कामाग्नि	२२ १९८	—विन्यास	२८.४; ३४.२१५
कामार्त	२२ १९९	(नेपथ्यगहद्वारयोर्मध्ये)	
कामिनी	३२.१०५	कुयासन	१२.२१६
काम्यादृष्टि	२२.१६१	कुमारी	२४.६१
कारक	१९.७	कुमुदिनी	३२.१९५
कारिका	६.३, ६.११	कुलजा	२२.२२६, २२८, २३१, २३२
कारुक	२४.६८; ३५.३७	कुलस्त्री	१८.५२
कार्य २२.२६, ३६, ८१; १९.१४,		कुशीलव	३५.३८
२६, ३६, १०६		कुसुमवती	३२.१६७
—पुरुष	१८.४१	कुसुमसमुदिता	३२.१९५
—लक्षण	१६.३७	कुहकाभिनय	८.४९; १२.१३१
काव्यकर्ता	५.१०८	कुहर	२९.४३
(— ग्राम्य नाटक)	३६.३४	कूपरस्वस्तिक (हस्त)	९.२०९
काव्यदोष	१६ ८८-९४	कृतोद्धता	३२ १९९
(गूढार्थ, अर्थान्तर, अर्थहीन,		केशच्छेदन	२१.१४६
भिन्नार्थ, एकार्थ, अभिप्लुतार्थ,		केशवन्ध (हस्त)	९.१९७
न्यायापेत, विषम, विसन्धि शब्द-		कौशिक (शास्त्रमोक्षणन्याय)	
च्युत)			१०.७४, ८४
काव्य-प्रस्तावक	५.१६९	कौशिकी	१.४२, ४४; २०.१३; २०.२५, ७३; २८.१३७;
काव्य-बन्ध	१८.६		
काव्यवस्तु	५.१३५	कौशिकी	२०.५२, ५३
काव्य-संहार	१९.१०३	(नर्म, नर्मस्फुञ्ज, नर्मस्फोट)	
काव्यहास्य	१२.१४०	कौशिकीवृत्ति	१८.९; २७.९३
काव्योपक्षेपण	५.१६६, १६८	कोहल	१.२६

क्रम	१९.८४	(सन्ध्यन्तर)	१९.१०८
क्रान्तक	४.११२	क्रोधे दृष्टिः	८.५६
क्रान्तमण्डल	११.४३	क्रौञ्च	३२.२५९
क्रिया	१.४४; २६.२	क्षत्रिय-स्तम्भ	२.४७, ५१
—शृंगार	६.७७	क्षमा (लक्षण)	१६.३१
क्रीडनीयक	१.११	क्षाम (जठर)	९.२४१, २४२
क्रोध	६.४; ७.१५	क्षुरकर्म	२१.७२

ख

खञ्जक	३२.२९५	खण्डिता	२२.२१७; २२.२२४
खञ्जगति	१२.१३१	खरसत्त्वा	२२.१३२
खटक (हस्त)	९.१३७	खलीनग्रहण (ह्य)	१२.१०७
खटकामुख (हस्त)	९.१८४	खल्व (जठर)	९.२४२
खटकस्वस्तिक	२५.१९	खेटक	१०.७६, ७८, ८०
खण्ड	१०.४; ११.७०	खेद	१९.९२

ग

गंगादतरण	४.१६९	गण्डसूची	४.१३२
गजक्रीडितक	४.१२९	गतिपरिक्रम	४.५६
गजदन्त (हस्त)	९.१५४, १५५	गतिप्रचार	१२.१४; १३.६९
गणः	२८.९२	गन्धर्व	१५१
गणता	२५-२०	गन्धर्वसत्त्वाङ्गना	२२.१०६, १०७
गण्ड	१८.१२४	गम्या	१७.८७
गण्ड	८.१३६	गरुडपक्ष	९.२०१
क्षाम; फुल्ल, घूर्ण, कम्पित, कुञ्चित, सम)		गर्भः	१९.४१
गण्डकर्म	८.१३७	गर्भस्याङ्गानि	१९.६१, ६३
कम्पित)	८.१३८, १४०	गर्व	७.६७
कुञ्चित)	८.१३८, १४०	गाता	३३-२
क्षाम)	८.१३७, १३९	गान (पंचविध)	३२.३१०
घूर्ण)	८.१३८, १४०	(प्रवेश, आक्षेप, निष्क्रम, प्रसादिक, आन्तर)	
फुल्ल)	८.१३७, १३९	—नकुटक	५.१३३
सम)	८.१३८, १४१	गान ४.३१२; ५.३३, १०१; ६.१०, ३०; ३२.४२५; ३३.५, ६	

गानयुक्त्योपमा	३२.३६९	गेयपद	१९.१२१; ३१.३३२
गानयोग	१.५१	गोत्रस्वलित (सन्ध्यन्तर)	१९.१०८
गान्धर्व	२८.८, ९	गोपुच्छाग्र	१८.४२
(स्वर-, ताल-पदात्मक)		गोब्राह्मण	५.१०५
गम्भीर्य	२२.३८	गोमुखीमार्ग	३४.४९, ५०
गायत्री	३२.२२८	गोसत्त्वाङ्गना	२२.१४३, १४४
गायिका	३३.४	ग्रन्थन	१९.९८
गिरा	३२.८८	ग्रह	२८.३७
गीत १.१७; ४.१४, २९३; ५.१५८;		ग्रामत्व	१८.५
१८.५९; ३१.५४, १८९-३२९		ग्राम्य	१६.९०
गीतक	५.४७	— धर्म	३६.३३
गीत-विधान	२२.२९२, ३२०	ग्रीवाकर्म	८.१७०-१७६
— विधि	५.२१, ५८	समा, वलिता, विवृत्ता, नता, उन्नता,	
गीतार्थभिनय	४.२८३	त्र्यश्रा, रेचिता, कुञ्चिता, अञ्चिता)	
गीति	२९.४५; ३२.३७५	ग्रीवाकर्म (अञ्चिता)	८.१७४
गुण	१९.२७	(उन्नता)	८.१७२
गुण (काव्य)	१६.९५, ९६	(कुञ्चिता)	८.१७४
(श्लेष, प्रसाद, समता, समाधि,		(त्र्यश्रा)	८.१७३
माधुर्य, ओजः, पद - सौकुमार्य,		(नता)	८.१७२
अर्थव्यक्ति, उदारता, कान्ति)		(रेचिता)	८.१७३
गुणकीर्तन	१६.९	(वलिता)	८.१७५
गुणदोष	३३.१	(विवृत्ता)	८.१७५
गुणौचित्य	१६.११४-११७	(समा)	८.१७१
गूढार्थ	१६.८९	(रेचक)	४.२४९
गूढावलीनक	४.१३५	ग्लाना दृष्टि	८.६७, ८८
गेय	२.२१	ग्लानि	७.३१

घ

घन	६.२९; २८.२	— स्थान (कायस्य)	२७.३३
- पंक्ति	३२.७५	घूर्णित	४.९३
घात	२७.१८, ७५, ७६		

च

चक्रमण्डल	४-११४	चाषगतमण्डल	११-६८
चक्रवाल	१६-७२	चाषगति	११-५९
चञ्चत्पुट	३१-८	चित्र	१९-१०९
चञ्चलगति	३२-१२६	चित्रकर	३५-३७
चतुर	४-१००; २३-५४	चित्रपद	१९-१३६
(हस्त)	९-९३-९९	चित्रा	३२-११८
चतुरश्र	२-८, ८६, १००, १०४; १०-९५	चित्राभिनय	२५-१
(हस्त)	९-१८४	चिन्ता	७-५० २२-१७५
चतुर्थयौवन	२३-४६-५१	चिन्ताभिनय	७-५०
चतुर्मागं	३४-४०	चिबुककर्म	८-१४७
(आलिप्त, अङ्कित, गोमुख, वितस्ता)		(कुट्टन, खण्डन, छिन्न, चुक्कित, लेहित, सम)	
चतुर्वाकी अङ्गना	३१-३३७	(कुट्टन)	८-१४८, १५०
चतुर्विध वर्ण	१७, १०९	(खण्डन)	८-१४८, १५१
(उदात्त, अनुदात्त, स्वरित, कम्पित)		(चुक्कित)	८-१४९, १५२
चतुर्व्यवसित	१६-८१	(छिन्न)	८-१४९, १५१
चपलता	७-६०	(लोहित)	८-१४९, १५२
चपला	३२-१०१, १७४; ३२-२५७	(सन्दष्ट)	८-१५०, १५२
चरित	१८-४८	(सम)	८-१४९, १५२
चारी	४-५९, १६९; ५-२७, ५२, ५३, १६४; १०-३-७	चुम्बन	२२-२९६
—प्रयोग	११-१९	चूर्णपद	१४-३८-४०; १८-३६
—योग	१२-१२९	चूर्णवास	२२-२३८
—श्लोक	५-१२३	चूलिका	३२-३८८; ३२-३९४
		चेट	१२-१४८; २१-१५५
		चेष्टा	२१-४८

छ

छन्दस्	१४-५३	छन्दोत्रिविति	१५-१-२२७
—औचित्य	१६-११७-१२०	छन्दोत्रिधान	१४-१-१३३
छन्दक	३१-३२६	छन्दोवृत्त	३२-४६

(१४)

छन्नवेष	१३.२०	छिन्न	४.१०६
छल	१८.१२३	छिन्ना (कटि)	९.२४५, २४८
छादन	१९.९४	छेद्य	१०.८८
छाया	३१.३४९		

ज

जगती	३२.२३५	जला	३२.९०
जङ्घाकर्म	९.२५८	जाति	३४.१४८-१६९
(आवर्तित, नत, क्षिप्त,		(अष्टादश-विध)	
उद्धाहित, परिवृत्त)		जाति	१८.५; २८.३७-४५
जडता	७.६६; २२.१८९-१९०	—भाषा	१७.२७; २९.३१
जनान्तिक	२५.८६, ९०, ९१	—राग	२८ ३६
जनार्दन	५.९८	जिह्वादृष्ट	२५.१६
जनित	४.१५५	जिह्वा	८.७३, ९१
जनिताचारी	१०.२५	जीवित	२२.३१०
जया	३२.६१	जुगुप्सा	७.२६
जर्जर १.७३-७५; १.९२, ९४;		—दृष्टि	८.६०
३.१२, ७३, ७७; ५.५१, ६८, ८१,		ज्ञान	६.६७; ३३.११
८२, १२०, १२४; २१.१७३		ज्येष्ठ	२३.५५
—ग्रहण	५.७६	(उत्तम)	६.५३
—पूजा	३.८२	—अभिनय	९.१७३; २२.७
—श्लोक	५.२५, ११४, ११५	—वैश्व	२.१०, ११

ड

डिम ४.१०; १८.८३-८८, १९.४५	डोलापाद	४.१२१
---------------------------	---------	-------

त

तत	६.२८; २८.२	तलविलसित	४.११७
—वाद्यविधान	३४.१	तलसंस्फोटित	४.१३८
तनुमध्या	३२.७८	तलसंघट्टित	४.१५४
तन्वी	३२.१०३, १६५	ताण्डव	४.२६१; ३४.१७९
तलपुष्पतट	४.६२		१८६, २२४
तलमुखहस्त	९.१२५	—विधि	५.१५३

तात	१७.६९	त्रिकपट	१८.६३
तानक्रिया	२८.३४	त्रिगत	५.१३३; १८.१२४; ३४.३७
तापन	१९.७७	(तत्त्व, अनुगत, ओष)	३४.४०
ताम्रचूड (हस्त)	९.१२२-१२६	त्रिपताक	९.४, २७-३४; ९.१९९;
तार	२९.३९	२५.९४	
तारगति	२८.७०	त्रिपताका	४.१६८; २५.६७
ताराकम्पन	८.९९	त्रिपदी	५.१३२, १४६
ताराकर्म	८.९६	त्रिपाणि	३४.३७
(भ्रमण, वलन, पात, चलन, सम्प्रवेशन, विवर्तन, समुद्भूत, निष्क्राम, प्राकृत)		त्रिपाणिक	३४.४०
तारा		(समपाणि, अवपाणि, उपरिपाणि)	
—चलन	८.९९, १०२	त्रिपुरदाह	४.१०
—निष्क्राम	८.१००, १०२, १०३	त्रिपुष्कर	३४.२७
—पात	८.९९, १०३	त्रिप्रचार	३४.४०
—पुटभ्रूकर्म	८.९६	(समप्रचार, विषमप्रचार, सम- विषमप्रचार)	
—प्रवेशन	८.९९, १०३	त्रिपहार	३४.४०
—प्राकृत	८.१००, १०४	(निगृहीत, अर्धनिगृहीत, मुक्त)	
—भ्रमण	८.९८, १०२	त्रिमार्जन	३४.३७
—वलन	८.९९, १०२	(मायूरी, अर्धमायूरी, कार्मारवी)	३४.४०
—समुद्भूत	८.१००	त्रिमूढ	३१.३५५
ताल	५.३२, ६१;	त्रिमूढक	१९.१३०
	२८.२०; ३१.३६८	त्रिपति	३४.३०
तालवृत्त (हस्त)	९.१८५	(समा, सोतो गता, गोपुच्छा)	
तिर्यक (करण)	९.२२०	त्रिलय	३४.४०
तिर्यकस्थित (हस्त)	९.१८६	(द्रुत, मध्य, विलम्बित)	
तृतीय यौवन	२३.४५, ५०	त्रिविद्रव	१८.६३
तेजस्	२२.४१	त्रिष्टङ्गार	१८.६३
तोटक	३२.२८८; १९.८७	त्रिष्टुभ्	३२.२०६, २३४
तोरण श्लिष्टा	२२.२४७	त्रिसंयोग	३४.४०
तौरिक	३५.२६	गुरुसंयोग, लघुसंयोग, गुरुलघु संयोग)	
त्रस्ता दृष्टि	८.८१, ९४	त्रिसाम	३४.२१७-२२१
त्रास	७.११		

त्रेलोक्य (मण्डप)

१३.५ त्र्यम्ब

२.८, १०१, १०२; ६.३०

द

दण्ड (सन्ध्यन्तर)	१९.१०७;	दीपक	१६.५३
	२३.६८	दीपच्छादन	२२.२८९
—काष्ठ	२१.१८२	दीप्तकाव्य-रस	१८.९३
—पक्ष	४.९५	दीप्त रस	१८.८५
पक्ष (हस्त)	९.२०२	दीप्ता	३२.१२४
—पाद	४.१४३	दीप्ति	२२.२८
—पादमण्डल	११.२४	दुःख	२२.२०९
—पादाचारी	१०.४४	दुर्निमित्त	२२.२५५
दण्डकरेचित	१७.९६	दुःशील	२२.३१३
दत्त	१७.९६	दूत (सन्ध्यन्तर)	१९.१०९;
दत्ता	१७.९८		२३.१३
दर्शनप्रकार	८.१०५	दूती	८.१७५, १७६; १८.६०;
सम, साची, अनुवृत्त, आलोकित,			२२.१९९; २३.१४
विलोकित प्रलोकित, उल्लोकित		दूराध्वान	१२.११८
अवलोकित)		दृश्य	१.११
दर्शन-विधि	८.१०५, ११०	दृष्टान्त	१६.२५
दशरूप-विकल्पन	१८.१	दृष्टि	१३.३६; २१.१६०
दशरूप-विधान	१९.१५३	(षट्त्रिंशत्)	८.४५
दाक्षिण्य	१३.३८	—लक्षण	८.४०
दानवीर	६.७९	—विधान	८.४१-४६
दिक्स्वस्तिक	४.७८	(४९ दृष्टयः)	
दिवासम्भोग	२२.२०८	दृश्य	२५.१४
दिव्यचरित	१८.४९	देव	१७.८०
दिव्यनायक	१८.९२	—शीलाङ्गना	२२.१०२, १०३
दिव्यपुरुष	१८.७८	देवानुकरण	१२.२८
दिव्यप्रकृति	१२.२६	देवी	१७.८८; २४.३६-३७
दिव्यस्त्री	१८.७८	—प्राप्ताभिषेका	२२.२०५
दिव्याङ्गना	२२.३२४, ३२६	देशभाषा	१७.४८
दिव्यनायिका	२४.२५	देहली	१.८९
		दोषक	३२.१९७

दोल (हस्त)	९.१४८	द्रुतलय	५.८५
—पादाचारी	१०.३६	द्रुतलयाध्रुवा	३२.३२३
दैत्य	७.४९	द्रुता	३२.४०, ३२०
दैविकीसिद्धि	२७.१५	द्रुमारोहण	१२.१०३
द्युति	१९.९२; १९.१००	द्रुहिण	६.१६
द्रव	१९.९०	द्वारपत्र	१.८८
द्रव्य	२१.१७२; २१.२०१	द्वारशाला	१.८८
द्रामिडी	१७.५६	द्वितीययौचन (नारी)	२३.४४, ४९
द्रुतगति	१२.१३	द्विमूढक	१९.१३३
द्रुतपादगति	३२.२१०	द्विहार्या (वीथी)	१८.११२

ध

धनुष्प्रयोग-करण	१०.९६	ध्रुवा	
(प्रमार्जन-परामर्श, आदान, ग्रहण- क्रिया, सन्धान, शरविन्यास, विशेष, मोक्षण)		(उत्थापनी)	५.५८
धर्मवीर	६.७९	(उपवृत्त, प्रवृत्त, वज्र, शीर्षक)	३२.१०
धर्मशृंगार	१८.७३	ध्रुवागान विकल्पा	३२.३०७
धर्मी	६.१०; १३.७०	ध्रुवा	५.१०२
धर्मोपघातजकरण	६.७८	(गैयावकृष्टा)	
धातु	२९.५८	ध्रुवा	५.१४१
धीरप्रशान्त	१७.३३	(त्र्यश्रोतयापनी)	
धीरललित	१७.३२	ध्रुवा (परिवर्तिनी)	५.८९
धीरोदात्त	१७.३२	ध्रुवा	३२.२७
धीरोद्धत	१७.३२	(प्रावेशिकी, आक्षेपिकी, प्रासाधिकी, अन्तरा निष्क्रामिका)	
ध्रुत	८.२४, २५	ध्रुवाभाषा	३२.३८३
धूर्त	१८.११०; २१.१५३	ध्रुवाविधान	१४.१०९
धृति	३२.५१	ध्रुवा (षट्प्रकारा)	३२.३२९
धैर्य	२२.३०	(शीर्षका, उद्धता, अनुबद्धा, विलम्बिता, अङ्किता, अपकृष्टा)	
ध्रुवा	५.५७, १२६; ६.३०; १२.३; ३१.२५; ३२.१, ७; ३२. ८; ३२.४०, ३०४; ३४. १७५, २५१	ध्वज	१.५९, ६९
		— मह	१.५४, ५५
		ध्वजिनी	३२.२८६

न

नखकुट्ट	१-३३	नाट्य	१.१५, ५१, ६५, १०१,
नट	३५-२७		१०७, ११२-११९; २.१८;
नटी	२०-३०		३.११; ४.५ १२; ६.६; ८.४५;
नत (पार्श्वकर्म)	२-२३५, २३९		९.१८१; १०.९१, ९४; १९.१४४
नदी	३२-१३९		२२.१; ३२.४२५
नन्दन	२२-३११	(लोकचरित)	३६.११
नन्दी	३५-२९	—कर	३५.३१
नयनाभिनय	८-१६७	—कर्म	१.२२
नकुट्टक	३२-२७२, २७३	—ग्रहण	१.२२, २३
नर्तक	१-१२५; ७-२४	—ज्ञान	१.२२
नर्तकी	२-२७८; ३-८३-८४;	—धारण	१.२२-२३
	५-१५६; २२-३२०;	—कुमारी	३.९
	२४-४९-५२	—कोविद	१.२
नमं	१९-७८; २०-५७-५८;	—गृह १.८०-८३; २.३१, १०५;	
	२७-९४	३.१, १०२	
—गर्भ	२०.६१	—धर्म २१.८, ९५; २२.१४९;	
—द्युति	१९.७८	२२.२९५	
—स्फुञ्ज	२०-५९	—धर्मी ६.२४; १३.७४-८६; १७.३१;	
—स्फोट	२०.६०	२१.२०३	
नवयौवना	२३.४८	—प्रयोग १.२२-२५	
नलिनी	३२.९६	—प्रसिद्धि ३.१२	
नाग	१२.१०७	—मण्डप १.८२, ८३; २.३, ६, २५	
नागसत्त्वाङ्गना	२२.११०	८१, ८७; ३.१५; १३.१	
नागापसर्पित	४.१६७	—मण्डपद्विभूमि २.८०	
नाटक ५.१५५; १८.१०-४४;		—मातृ २.३; ३.३०, ४५, ६७; ८६	
१९.१४६-१५२; २२.३००		—योग २१.१०१	
—गुण (पात्र, प्रयोग, ऋद्धि)		—रस ६.३२, ३३	
	२७.९८-१०१	—वार २७.८८-८९	
नाटकीया ३५.३४		—विघ्न ३.८	
नाटिका १८.५७-६०		—विध्वंसन ३.९५	
		—विलास २६ ३४	

—विविधन	३.१४	नायकागमन	२२.२५०
—वेद १.४-७, १६-२०, २५, ५५, १०३, १०६; ३६.७-८		नायिका १.९७; ४.३१०; २२.२११, २१२	
—वैश्व १.७८-७९; २.२, ८५, १०२		(वासकसज्जा, विरहोत्कण्ठिता, स्वाधीनभर्तृका, कलहान्तरिता, खण्डिता, विप्रलब्धा, प्रोषित-भर्तृका अभिसारिका)	२२.२११-२१२
—शक्ति	४.५७	(दिव्या, नृपपत्नी, कुलस्त्री, गणिका)	२४.२३
—शरीर	१९.१	(धीरा, ललिता, निभृता, उदात्ता)	२४.२४-२६
—शास्त्र	१.१	नालिका	२२.२४५; १८.११८
—संग्रह	६.३१; ८.१३	नासाकर्म	८.१२९
(शिर, हस्त, कटी, वक्षः, पार्श्व, पाद-समन्वित)		(नता, मन्दा)	८.१३१, १३४
—समाश्रयध्वनि	३६.२३	(विकूणिता)	८.१३२, १३५
—सिद्धि	३.६३	(विकृष्टा)	८.१३१, १३४
—हस्त	९.२१३	(समा)	८.१३२, १३६
नाट्याचार्य २.५९; ३.३, ८८, ९० १००; ३३.११		(सोच्छ्वासा)	८.१३१, १३५
नाट्यायित २२.४८, ४९; ३१.३५७		निकुञ्चित	४.८७
नाट्यालङ्कार	१.४७	निकुट्टक	४.७०
नाट्योपकरण २१.१९८, २०५, २२३		निगमं	६.१२
नाडिका	१८.६४	निघण्टु	६.१२
नाथ	२२.३०८	नितम्ब	४.१४६
नान्दी १.५६; ५.१४, २४, १०४ १०९, ११०, १५४; ३४.२२४; ३६.२४;		—हस्त	९.१९६
—पाठक	५.२२	निद्रा	७.७१
—प्रयोग	३६.२१	निबन्ध	६.९
नाम	१७.१००	निमित्त	२२.२५३
—विधान	१७.१०२	—शोभन	२२.२५७
नायक १७.३३; १८.१७, ५८; २२. २५६, २६०, ३३१; ३५.३२		नियता फलप्राप्ति	१९.१२
(धीरोदात्त, धीरललित, धीरोद्धत, धीरप्रशान्त)	२४.१७-१९	नियुद्ध	१८.८६
(प्रधान)	२४.२२	—समय	१२.१५६
		नियुद्धे	४.५६

निरुक्त	६.३; १६.१२, १३	नृत्त	१.४४; ४.५६, १७०, २६१-
निरोध	१७.७९; १९.९८		२६८, २७८, २८४, २९५,
निर्गीत	५.३१-४४		३००, ३०४-३१०; ५.९१, १२७,
निर्णय	१९.९९		१४२, १५३, १५८; ८.१५, १६;
निर्देश	२२.५८		९.१८१, २११, २१९; १०.७
निर्भासन	१६.२६		१०.९१, ९४; १२.१७७; १८.५९;
निर्भुग्न् (उरःकर्म)	९.२२६-२२७		२१.२२०; ३१.७०, ३४७, ३५०;
निर्लज्ज	२२.३१८; २३.६१		३२.५५, ३७८, ४२४;
निर्वहण	१८.४३; १९.४३; ३१.३४४	—अभिनयन	९.१९८
—अङ्गानि	१९.६५-६७	—कर	९.१८३
(सन्धि, निरोध, ग्रथन, निर्णय,		—करण	४.३१
परिभाषण, द्युति, प्रसाद, आनन्द,		—मातृका	४.३१
समय, उपगूहन, भाषण, पूर्ववाक्य,		—हस्त	४.५९
काव्यसंहार, प्रशस्ति)		नृत्य	४.१३; ४.३०
निवर्तन	९.२५३, २५६	—करण	४.३०
निर्वेद	७.२८, २९	नृप (गुण)	२४.७५-८०
निवृत्ता (कटि)	९.२४६, २४९	नेपथ्य	२१.२
निवृत्यङ्कुराभिनय	२२.५०	—गृह	२.३५, ६२, ६९, ९६
निवेश	४.१५७	नेपथ्यगृहद्वार	१३.२
निषघ (हस्त)	९.१४१-१४७	नेपथ्यजविधि	२१.३
निष्काम	६.२९; १८-२३	नेपथ्यभूमिधि	१.८५
निष्ठुर	२२.२३९	नेपथ्यरीद्र	१२.४९, ५१
निस्तम्भित	४.६४	नेपथ्यशृंगार	६.७७
निहञ्चित	८.३२, ३३	नेपथ्य (पुस्त, अलंकार,	
नीच	१८.५५	अंगरचना, सञ्जीव)	२१.५
नीचा (वेष्या)	२३.३५-४१	नैष्कामिकौ ध्रुवा	३२.३१२
नीलतोया	३२.९८	न्याय	२०.१८, १९
नूपुर	४.९७	न्यास	२७.७२
नूपुरपादिकाचारी	१०.३५	न्यायादपेत	१६.९३

प

पक्षप्रद्योतक [हस्त]	९.२०१	पक्षी [गति]	१२.१५२
पक्षवंचित [हस्त]	९.२००	पंक्ति	३२.९८, १४४, २०१, २३३

पचपदी	५.९२, १२१, १२९, १४६	परिपटी	२२.२०९
पंचमवेद	१.१२, १५	परिपार्श्वक	५.६८
पंचसन्धि	१९.३७	परिभावना	१९.७३
मुख, प्रतिमुख, गर्भ, विमर्श		परिभाषण	१९.९९
निर्वहण)		परिवर्त	५.६१, ६५, ७५
पट	१२.३; ३१.३३३	परिवर्तक	२०.४७
—अक्षेय	३२.४१३	परिवर्तन	५.२३, ४९, ९९, १५०; ३१, ३६६
पताक	९.४, १८-२६	परिवर्तित (करण)	९.२१८
पताका	९.२१०; १९.२४, २८-३०	परिवाहित	८.२२, २८
—स्थानक	१९.३०-३४	परिवृत्त	४.१३३
—हस्त	२५.२१	परिवृत्तक रेचित	४.२१८
पद	२८.१७	परिसर्प	१९.७६
(निवद्ध, अनिवद्ध)		परिहास भाषण	१८.१०३
—उच्चय	१६.१८	परोक्ष (मार्ग)	२२.६२, ७०
पद्मकोश (हस्त)	९.२०७	—अभिनय	२२.९३; २५.२२
पद्मकोशक (हस्त)	९.८०, ८३, १८८	पर्यस्तक	४.१७९
परभाव	२१.९१; २६.७-८	पर्युपास न	१९.८०
परस्थ (मार्ग)	२२.६८; २२.९४	पर्वताभिनय	२५.७८
परारति	२२.२०७	पल्लव (हस्त)	९.१९६
परार्थ	१९.१९	पशु (गति)	१२.१५२
—वर्णना	२२.९४	पश्चात्ताप	१६.३३
परावृत्त	४.२२३; ८.३४	पाणि	५.६१
परिकर	१९.७०	पाठ्य	१.१७; २.२१; १४.७ १८.५३; १८.५९
परिक्रम	१३.३	—गुण	१७.१०३
परिगीतिका	३२.७	—योग	१७.१०८
परिघट्टना	५.१९, ४६; २९.१०५-१०९	—विधि	३३.५, ६
परिचारिका	२४.५५, ५८	पात	५.८६, १४४
परिजन	२०.५	पात्र	२७.१००; ३५.२, ३
—कथानुबन्ध	१८.२८	—नियोजन	३५.५-२०
परिदेवन (लक्षण)	१६.३९	—प्रकृति (अनुरूपा, विरूपा-	
परिधानक	३१.३३८	नुरूपिणी)	२६.१
परिन्यास	१९.७०		

—प्रवेश	१२.३	पिण्डी	४.२७९, २८८
पादकर्म	८.२६५	(शृङ्खलिका);	५.१५३
(उद्धटित, सम, अग्रतलसंचर,		—करण	१२.६८
अञ्चित, कुञ्चित)		—वन्धु	४.२५२, २८१
पादगत (नायक)	२२.२९०	पिशाच सत्त्वाङ्गना	२२.११४, ११५
पादगति प्रचार	१२.२०	पिष्टकुट्टमण्डल	११.६७
पादचारी ५.९०; ९.२८२; १०.४९,		पुटकर्म	८.११०
५०		(उन्मेष, निमेष, प्रसृत, कुञ्चित,	
—स्थानक	१०.५०, ५१	सम, विवर्तित, विताडित)	
(वैष्णव, समपाद, वैशाख,		उन्मेष	८.११२, ११५
मण्डल, प्रत्यालीढ, आलीढ)		—कुञ्चित	८.११६
पादप्रचार	४.१७०	—निमेष	८.११५
पादरेचक	४.२४८	—पिहित	८.११७
पादादयमक	१६.७७	—प्रसृत	८.११५
पादान्तयमक	१६.६३	—विताडित	८.११७
पादापविद्धक	४.९१	—विवर्तित	८.११५
पारिपार्श्वक ५.२८, १०९, ११६,		—सम	८.११६
१२४, १३२; २०.३०		—स्फुरित	८.११६
पार्श्वकर्म	८.२३४	पुरुष	
(नत, समुन्नत-प्रसारित,		—पंचविध	३४.२३५
विवर्तित, अपसृत)		—वाद्य	३४.२३५
पार्श्वक्रान्त	४.६३	पुरोवा	२४.८१-८२
पार्श्वकान्ता (चारी)	१०.३२	पुष्कर-सृष्टि	३४.९
पार्श्वच्छेद	४.२२७	पुष्प	१९.८०
पार्श्वजानु	४.१३४	अञ्जलि	१२.१६५
पार्श्वनिकुट्टित	४.११०	—गण्डिका	१९.१२६; ३१.३४५
पार्श्वमण्डल (हस्त)	९.२०३	—पुट	४.६१; ९.१४९-१५१
पार्श्वस्वस्तिक	४.२०२	—विवृद्धा	३२.२६१
पिण्डी	२.२५४	पुस्त	२१.६, ९, १६५
(सिंहवाहिनी, ऐरावती, झष		(सन्धिम, व्याजिम, वेष्टिम)	
पद्म, रूप, शिखी, धारा, पाश,		पूर्ण (जठर)	२.२४३
नदी, यक्ष, हल, सर्प, गणेश्वरी,		—सन्धि	१९.१७
रोद्री)			

पूर्वरङ्ग ४.१०, १४-१५; ५.४७, १५, ५३-५६, १३७, १४०, १४५- १४९, १५७, १६९-१७४; ६.१; २०.२८; २७.४३; ३२.४२६; ३४.२२२; ३६.१२-१६	प्रग्रह-ग्रहण (यान) प्रचार-युक्ति प्रच्छन्नकाम प्रच्छन्नकामित २०५, २०६	१२.१०७ ९.१७१ १२.४७ १२.४५; २२.२०१, २०५, २०६	
—विधान पूर्ववाक्य पूर्ववृत्तानुचरित पूर्वा दिक् पृच्छा पृष्ठस्वरित्तक पृष्ठानुसारी (करण) प्रकम्पित (उरः कर्म) प्रकम्पिता प्रकरण प्रकरी प्रकाशिनी प्रकीर्णक (हस्त) प्रकृति (१८ ११३ अवम, उत्तम मध्यम) (२१.२ धीरोदात्तादि, उत्तमादि) २१ ८८, ८९, ९५, १५८, १६१; (२२-१५२ त्रिविध स्त्रीणाम्)	३६.१५ १९.१०३ १९.१४५ १३.६६ १३.११ १६.२४ ४.७७ ९ २२० ९.२२९-२३० ९.२४७-२४९ १८ ४४-५४ १९.२५ ३२.१२० १९.१८७ १ ९७; १२.१२; (१८ ११३ अवम, उत्तम मध्यम) (२१.२ धीरोदात्तादि, उत्तमादि) २१ ८८, ८९, ९५, १५८, १६१; (२२-१५२ त्रिविध स्त्रीणाम्)	प्रच्छेदक प्रतार प्रतिबोधन प्रतिमुख —अङ्गानि (विलास, परिसर्प, विधूत, तापन, नर्म, नर्मद्युति, प्रगयण, निरोध, पर्युपासन, पुष्प, वज्र, उपन्यास, वर्णसंहार) प्रतिशिरः प्रतिशार्प प्रतिशीर्षक प्रतिषेध प्रतिष्ठा प्रतिहारी प्रत्यक्षमार्ग प्रत्यालीढ प्रत्याहार प्रत्युत्पन्न गति (सन्ध्यन्तर)	१९ १२९ १२.९८ २२.२३१ १९.४० १९.५८-६० (विलास, परिसर्प, विधूत, तापन, नर्म, नर्मद्युति, प्रगयण, निरोध, पर्युपासन, पुष्प, वज्र, उपन्यास, वर्णसंहार) २१-१३९ २१-१४९ २१-१७१, १८८ १६-२३; १९-९३ ३२-५६, २२६ २४-६० २२-६२ १०-७१ ५-१७ १९-१०८
(२४.१, ८-१४ उत्तमा, मध्यमा प्रथमा) २६.२; (२८.६; ३२.३४७ उत्तमादि) अक्षेप्य (आभरण) ख्यात वस्तु ख्यातोदात्त नायक गयण	२१.१४ १८.९, ९४ १८.९ १९.७९	प्रथम यौवन (नारी) प्रथमसंगम प्रदान (सन्ध्यन्तर) प्रधान प्रधानार्थ प्रपञ्च प्रमदा	२३-४३, ४८ २३-१७ १९-१०७; २३-६७ १९-२७ १९-२८ १८-१२१ २२-१४३

प्रमाण	२१-४३	प्रसंग	१९-९१
प्रमिता	३२-१४४	प्रसर्पितक	४-१४९
प्रमिताक्षरा	३२-२८४	प्रसव	२२-२०९
प्रमोद	२२-२०९	प्रसाद (गुण)	१६-९९; १९-१०१
प्रयत्न	१७-१३३, १३४; १९, १०	प्रसादना	२२-२८२-२८८
प्रयोक्ता	१-२४; २-३०; ५-१५९; ८-३९	प्रसारित (करण)	९-२२१
प्रयोग	१-५ २२, ४१, ५२, ५४, ५८, ६४, ६७, ७६; ४-१ ५-३७; ५-१६०;	(पार्श्वकर्म)	९-२३७, २३९
(सुकुमार-आविद्ध १३-५९; २६-२४, २५)		प्रस्तार	१४-११७
१४-७; १८-३६; १९ ५३-५४; २६-३१; २७-१०१		प्रस्तावना	५-१६६; २०-३१
(गीत वाद्याङ्गसंयोग ३२-७८)		प्रहसन (शुद्ध, संकीर्ण)	१८-१०१-१०७
—अतिशय	२०-३६	प्राकृतपाठ्य	१७-२
—सिद्धि	३२-११	(समान शब्द, विभ्रष्ट, देशीगत)	
प्रयोजन	१९-२३	प्राकृतप्रयोग	१७-३६, ३७, ४५
प्रयोज्य	२६-६	प्राकृतभाषा	१८-३४
प्ररोचना	५-२९, १३५; १९-९५; २०-२८; ३४-२२४	प्रागल्भ्य	२२-३१
प्रलय	७-९९, १०७	प्राङ्मुख	९-१८४
प्रलाप	२२-५४	(हस्त)	
प्रलोक्तिदर्शन	८-१०९	प्राङ्गविवाक	२४-८२-८९
प्रविचार	१०-७५, ७७	प्राणिप्रवेश	२१-१६२
प्रवृत्तक	२०-३७	प्राप्ति (लक्षण)	१६-३२; १९-७२
प्रवृत्ति	६-१०, २६	—सम्भव	१९-११
(आवन्ती, दाक्षिणात्या, पाञ्चाली, उद्दमागधी १३-३७, ५६)		प्रावृट्कालाभिनय	२५-३५
प्रवेश	६-२९	प्रावेशिकी	३२-३११
प्रवेशक	१३-२३; १८-२६-३९; १८-५४, २९-४०;	प्राश्निक	२७-४९-५३, ६४, ६७-६९
प्रशस्ति	१९-१०४	प्रार्थना	१९-८६
		प्रासादारोहण	१२-९७, १०३
		प्रासादिक	६-२९
		प्रासादिकी श्रुवा	३२-३१४, ३२५
		प्रिय	३२-३०४, ३०५; १७-९३
		प्रेक्षक	१-५९; २-९१; २७-५४-६३ ७३
		७९	
		प्रेक्षणाय	१-६१

प्रेक्षा (गृह)	२.७, ३.१०२	प्रेष्या २२.२१०, २२६, २२९, २३१, २४३	
—कर्ता	५.१०७	प्रोत्साहन	१६.१०
—गृह	२.१२	प्रोषितकान्ता	२२.२२४
—प्रेङ्खोलित	४.१४५	प्रोषितभट्टका	२२.२१९
प्रेष्य	१२.१८८		

फ

फल	१९.१६	—समुत्कर्ष	१९५
—आरम्भ	१९.९	—हेतु	१९.१५
—प्राप्ति	१९.५	फलार्थ	२२.२०९
—योग	१९.४, ७, ९, १३		

ब

बद्धा चारी	१०.२१	बिन्दु	१८.१६, ३३; १९.२३;
बन्धकुटिल	१८.७६		२९.६७
बन्धनीय	२१.१४	—विस्तार	१८.१३
(आभरण)		बिम्बोक	२२.२१
बन्धयोग	१८.५७	बीज	५.१६८; १८.१४-२८, ६३;
बल	१०.६३		१९.९, २२
बाज	१२.१९३	बीजार्थयुक्ति	१८.२३
बाह्य (कामोपभोग)	२२.१५०	बीभत्स	१.३५; ६.४३, ४५, ७३, ८०
—जन	१८.४९	बीभत्से दृष्टिः	८.५४, ५८
—नाट्य	२२.७७-८०	—भावाः	७.११६
—पुरुष	२४.७४	बुद्बुदक	३२.२७७
—प्रयोग(प्रेक्षागृहविवर्जित)	१३.६५	वृहती	३२.१८४, २३२
—मण्डपभाग	१३.८	ब्रह्मयजन	५.६९
—स्त्रीभोग	२२.१५४	ब्रह्मा	५.७२
बाह्या स्त्री	२२.१५२-१५५	ब्राह्मण्डल	५.७२
बाह्याभ्यन्तरा (स्त्री)	२२.१५३	ब्राह्मणस्तम्भ	२.४६, ५०

भ

भगवती	१७.६८	भट्ट	१७.८०
भगवान्	१७.६७	भट्टिनी	१७.८८

भदन्त	१७.७९	-अर्थ	२२.२०१
भद्रक	३१ २९५	-अभिनयन	२५.४०, ५१
भद्रमुख	१७.७६	-अनुकीर्तन	१ १०७
भद्रा	१७ ८७	भाव (कस्मात्)	७.१, २
भय	६.६९, ७.२२	-समुत्थान	८.१
(सन्ध्यन्तर)	१९.१०८	भाविक	१९.१३७
भयानक	१.३५, ६.६९	भाविनी	३२.२९७
(व्याज, अपराध, वित्रास)	६.८०	भाषण	१९.१०२
भयानके दृष्टिः	८.४८	भाषा	१७.४९
भयानके भावाः	७.११५	(मागधी, अवन्तिजा, प्राच्या, शौरसेनी, अर्धमागधी, बाल्लीका, दाक्षिणात्या)	
भये दृष्टिः	८.५९	-काव्य	२७.४४
भरत-विकल्प	३५ २१-२३	-विधान	१७.६४, ६५
भर्तृदारिका	१७.८९	भिन्नार्थ	१६.९०
भवती	१७.८२, ८६	भुजंगत्रस्तरेचित	४.९६
भाण	१८ १०७-११०; १९.११७	भुजंगत्रासिता (चारी)	१०.४२
भाण्ड	१.८५; ५.१२८	भुजंगत्रासित	४.८५
—ग्रह	३२ ४१४	भुजंगाञ्चित	४.१०१
—वाद्य	४.३१७	भूतलतन्वी	३२.६७
-विन्यास	१३.२	भूमिका	२६.२
भारत (शास्त्रमोक्षण- न्याय)	१०.७३-८०	-न्यास	३५.४१
-वर्ष	१८.९७; २१.१०४	-विनिवेशन	२६.१३
भारती	१.४१; ५.१३३, १४८	-विन्यास	३५.१
	२०.२५, २६, ७४	भूमिजा विभक्ति	२१.५४
—अङ्ग (प्ररोचना, आमुख, वीथी, प्रहसन)	२०.२७	भूमिसंचर	१३.२०
—वृत्ति	२०.७, ११	भूमिस्थ प्रदर्शन	२५.५
भाव	१.६३; २.२२; ६.३, १६	भूषण	१६.५
	३४, ३७, ३८, ७.७; १३.३४, ३६;	भृङ्गार	१.६०; ५.६८, ७९
	१८ ८५; १९.११, १२; १९.१०५;	भेद (सन्ध्यन्तर)	१९.१०७
	२१ १५९; २२.८, ८१, २०३,		१९.७५; २३.६८
	२२४, २३६; २५.४१	भागवती	३२.११०

भोगिनी	२४०४३	(मत्तालि)	३२५९
भौमीचारी	१०८—१०, २९	भ्रान्ति (सन्ध्यन्तर)	१९१०९
समपादा, स्थितावर्ता शकटास्या,		भ्रू (एका)	८.१२४
अध्यधिका, चाषगति, विच्यवा,		भ्रू कर्म	८.११८
एडकाकीडिता, बद्धा, ऊरुद्वृत्ता,		(उत्क्षेप, पातन, भ्रुकुटी, चतुर,	
अड्डिता, उत्स्यन्दिता, जनिता,		कुच्चित, रेचित, सहज)	
स्यन्दिता, अपस्यन्दिता, समो-		— उत्क्षेप	८.१२०, १२५
त्सारितमत्तल्ली, मत्तल्ली)		— कुच्चित	८.१२२, १२७
भ्रमर	४.२०६	— चतुर	८.१२१, १२७
(हस्त)	९.१०१, १०२	— पातन	८.१२०, १२५
भ्रमरक	४.९९	— भ्रुकुटी	८.१२१—१२६
भ्रमरकमण्डल	११.४५, ४७	— रेचित	८.१२२, १२७
भ्रमरमाला	३२.१०८	— सहज	८.१२३, १२९
भ्रमरी (चारी)	१० ४५		

म

मकर (हस्त)	९.१५२—१५३	मण्डल गति (करण)	९.२२०
मकरसत्वा	२२.१३०	मण्डल स्वस्तिक	४.६९
मकरकशीर्षा	३२.८२	मति	७.८२
मणिगुण	३२.१८८	मत्त चेष्टित	३२.२९९
मण्डप	२.८, १७, ३६, ९०, ९३	मत्तल्लि	४.८८
	९३, ९५	मत्तल्ली	१०.२८
मण्डल	१०.४	मत्तवारणी	१.९०; २.६३—६७;
(स्थानक)	१०.६६		२.९९; ३.४१, ७०
मण्डल	१०.२—५; ११.१—७	मत्तस्खलित	४.२०८
(अतिक्रान्त, विचित्र, ललित-		मत्ता	३२.११६
संचर, सूचीविद्ध, दण्डपाद,		मत्ताक्रीड	४.१९७
विहृत, अलात, वामविद्ध,		मत्ताक्रीडा	३२.२६८
ललित, क्रान्त इति आकाशगानि)		मत्तस्यसत्त्वाङ्गना	२२.१२६—१२७
भ्रमर, आस्कन्दित, आवर्त,		मद	७.३८—४६; १९.१०९
समोत्सारित, एडकाक्रीडित,		— कलिता	३२.२२३
अड्डित, शकटास्य, अर्धक-पिष्ट-		मदनवती	३२.१६३
कुट्ट, अवगत इति भूमिगानि)		मदनातुरा	२२.१५९

मदविलसित	४.२१०	महादेवी	२४.३३-३५
मद-स्वलित	४.१६०	महाभोग	१९.१४०
मदिरा दृष्टि	८.८२, ९४	महारस	१९.१४०
मधुकरिका	३२.११२	महाराज	१७.६९, ८३
मध्य	१.११३	मागधी	१७.५७
मध्यम	२३.५७, ५८	मातृका	४.६०, १७३
मध्यम (अभिनय)	९.१७३	मात्रा	१४.१२१, १२२
मध्यमासारित	३१.९७	—औचित्य	१६.१२३-१२६
मध्यम ग्राम	२८.३१.११३	माधुर्य	२२.२९, ३६, २३६
मध्यमपात्र	१८.५५	(गुण)	१६.२०४
मध्यमपुरुष	१८.५४	मानिनी	२३.३२
मध्यम प्रकृति	६.५२-५६, ६०; ९.१७२	मानुष-संयोग	२२.३२९
मध्यम (मण्डप)	१३.८	मानुष सत्त्वाङ्गना	२२.११९-१२०
मध्यमवेश्म	२१०, ११	मानुषी-सिद्धि	२७.३, १५
मध्यमा गति	१२.२४	माया	१.६६; १८.८७; १९.१०८
मध्यमा प्रकृति	२४४	(सन्ध्यन्तर)	५.१६८; १९.८३
मध्यमा प्रमदा	२२.२४१; २४.११	मार्ग	५.१६८; १९.८३
मध्यमा (वेश्या)	२३.३५-४०	—अभिनय	१२.७२; २२.५१-५३
मध्यस्थ निर्देश	२२.९२	(आलाप, प्रलाप, विलाप, अनु-	
मनोज्ञ	३२.११४	लाप, संलाप, अपलाप, संदेश,	
मनोज्ञा	३२.१२०	अतिदेश, निर्देश, उपदेश,	
मनोरथ	१६.२०	अपदेश, व्यपदेश)	
मनोवती	३२.१५२	—आसारित	५.२०, ४७; ३१.३३४
मन्यु	२२.२७३, २७४	मार्ष	१७.७४
मन्युरललित	४.१४१	मार्षक	१७.७४
मरण	२२.१९१, १९२; २५.१०१-	माला	३२.१६९
	१०४; ७.८६-९०; २५.११०	—यमक	१६.८३
—अभिनय	२५.१००	मालिनी	३२.८०
मलिता दृष्टि	८.६४, ८७	माल्यकृत	३५.३६
महत्तरा	२४.५९	माहिषसत्त्वाङ्गना	२२.१३७, १३८
महागीत	४.१५	मित्रा	१७.९८
महाचारी	५.२७, ५२, १२४; २४.२२४	मिथ्याध्यवसाय	१६.१६
		मुकुटकार	३५.३३

मुकुल (हस्त)	९.११७-११९	मुण्ड	२१.१५२
मुकुला दृष्टि	८.७०, ८९	मुण्डासन	१२.२१६
मुख	५.१६८; १९.३९	मुष्टि	९.५५, ५६
—चपला	३२.२१२	मुष्टिक स्वस्तिक (हस्त)	९.२०५
—राग ८.१६१, १६३, १६५-१६९		मूर्च्छना	२८.२७
(प्रसन्न)	८.१६३	मृगशीर्षक	९.८६-८७
(रक्त)	८.१६४	मृगसत्त्वाङ्गना	२२.१२५-१२६
(श्याम)	८.१६४	मृदङ्ग (रूप)	३४.२५४-२७१
(स्वाभाविक)	८.१६३	—वाद्य	३४.२९५
(स्वाभाविक, प्रसन्न रक्त, श्याम)	८.१६१	(नाटक-प्रकरण-भाण-प्रहसनेषु)	
मुखस्य सन्ध्यङ्गानि	१९.५७-६०	मृदङ्गी	३४.१९९
(उपक्षेप, परिकर, परिन्यास, विलोभन, युक्ति, प्राप्ति, समाधान, विधान, परिभावना, उद्भेद, करण)		मृदव	१८.१२२
		मोदयित	२२.१९
		मोह	७.५२

य

यक्षशीलाङ्गना	२२.११६-११७	युक्ति	१६.३६; १९.७१
यति	५.६०; १२.७९	युद्ध	४.५६; १०.१०७; १८.८२
यथासन्धि	१९.१०४	—चारी	४.५६; १२.१५
यन्त्र	२१.८, १९३	—नियुद्ध (रङ्गे)	११.७०; २१.२२०
यमक	१६.५९-६२	—वीर	६.७९
(पादान्त, समुद्ग, काञ्ची		योग	१९.१४३
विक्रान्त, चक्रवाल, सन्दष्ट		योन्यन्तरी भाषा	१७.२८-३०
पादादि, आग्नेडित, माला,		योषिदुपचार	२३.७९
चतुर्व्यवसित)		यौवन	२३.४३
यवनिका	५.१२	(प्रथम, द्वितीय, तृतीय. चतुर्थ)	
यामकिनी	२४.५६.५७		

र

रङ्ग	१-१२२, १२३; २.१, ९७; ३.७२, ९०-९५; ५.१०७, १३५, १६१, १६३, १६५;	६.१०, ३०; १८.२३; २७. १७, ३७, ३४.२२२ (स्त्री- बाल-मूर्खाविकीर्ण)
------	--	---

रंगदैवत	१.१२४	—उचित लय	१७.१३३
रंगद्वार	५.१४, २६, ५१, ११४; ३४-२२४	—उचितवर्ण	१७.११०
रंगपीठ	१.९०, ९५, ९६; २.६३ ६४, ६८, ८९, ९२, ९६, ९८, १०२, १०३; ३.२; ४.२७५; ५.७२; १२ १८३	—उद्भव	७.७
—परिक्रम	१२.३	—निष्पत्ति	६.३२
रंगपूजन	३.१६; ३.९८, १००	—भावविकल्पन	६.४
रंगमण्डप	२.६५	रसोचितस्वर	१७-१०३-१०५
रंगमण्डल	१३.१०	रसक्रमेण मार्गनिर्धारण	३४.६३-६६
रंगमण्डल (Stage)	२६.५	रसगन्ध	२२.८५
रंगवर्ज्य	२२.२४०-२४१, २९६- २९९	रसजा दृष्टि	८.५६
रंगशिरः	२.७५	रसत्व	६.२
रंगशीर्ष	२.३४, ६८, ७२, ७३, १००	रसदृष्टि	८.४१
रंगोद्योतन	३.१७	(कान्ताः भयानकाः हास्याः, करुणाः अद्भुताः, रौद्रीः, वीराः, वीभत्साः)	
रजक	३५.३७	रसप्रयोग	२०.७२
रजनी (त्रियामा)	३२ ५३	रसभाव	५.१५९
रति	६.४६; ७.९; २२.१४७	रस (समुत्थान)	८.१
—उपाय	२२.२०१	राक्षसशीलाङ्गना	२२ १०८-१०९
रतिभावे दृष्टि	८ ५७	राजन्	१७ ८१
रथगति (रथं विना)	१२ ८८	राजर्षि	१८.९२
रथोत्तर	३२.२७५	राजसम्भोग	१८.४९
रस	१.१७, ४४, ६३; ६.२, १०, १५; ७.१२०, १२१; १९. १०५	राजा	२२.२०३
—अभिव्यक्ति	७.७	राजोपचार	१८.६०; २२.३३२
—उचितजातयः	२९.१-१३	रात्र्युपजीवी	२१.१५३
		राष्ट्र	५.१०७
		रुचिरा	३२.१४२, २१४
		रुदित (आनन्दज, आर्तिज, ईर्ष्या-समुद्भव)	७.११-१३
		रुधिरस्रुति	१०.८६
		रूप	१.६३; १९.८३; २१.७; २२. ८४; २६.६; ३४.१०३
		रूपक	१६.५६-५८

रूपनिर्वाणन	२१.४३	(हस्त)	९.१९३
रूपानुरूपा (भूमिका)	२६.१५	रेचित निकुट्टिक	४.९०
रेचक	४.१९, २४८; ५.१५३	रेफ	२९.६६
—करण	९.२४	रौद्र	१.३९; ६.४२-४४, ६४-६६
रेचित	४.२३५	—रस	५.१३२
रेचिता (कटि)	९.२४६-२४९	—दृष्टि	८.५२

ल

लक्ष ण (काव्यस्य)	१.४	—अभिनय	१८.५९
भूषण, अक्षर-संहति शोभा		—मण्डल	११.४०
अभिमान, गुणकीर्तन, प्रोत्साहन		—संचरमण्डल	११.१९
उदाहरण, निरुक्त, गुणानुवाद,		—हस्त	९.२०९
अतिशय, हेतु, सारूप्य, मिथ्या,		ललिता दृष्टि	८.७४, ८८
अध्यवसाय, सिद्धि, पदोच्चय,		लास्य	१९.११७, १२०
आक्रन्द, मनोरथ, आख्यान,		(गेयपद, स्थितपाठ्य, आसीन,	
याच्ना, प्रतिषेध, पृच्छा, दृष्टान्तः		पुष्पगण्डिका, प्रच्छेदक, त्रिमूढ,	
निर्मासन, संशय, आशीः,		सौन्धव द्विमूढक, उत्तमोत्तमक,	
प्रियोक्ति, कपट, क्षमा, प्राप्ति,		उक्तप्रयुक्त) ३१, ३३०-३३१; ३४.२२४	
पश्चात्तपन, अर्थानुवृत्ति, उप-		लीन	४.६७
पत्ति, युक्ति, कार्य, अनुनीति,		लीला	२२.१४
परिदेवन)		लेख (सन्ध्यन्तर)	१९.१०९
लज्जान्विता दृष्टि	८.८६, ८८	लोकवर्मी	६.२४; १३.७२; २१.२०३
लडह	२३.३२	लोकभाषा	१९.१
लतावृश्चिक	४.१०५	लोकयात्रा	७.६
लताहस्त	१.१९८, १९९, २०९; १२.१८२	लोकवृत्तान्त (कथावस्तु)	३५.२७
लय	४.२७१; ४.३०१; ५.३२, ६०; १२.१२; ३१.३७	लोकस्वभाव	८.३९; १९.१४९
—ताल	१०.८९	लोकानुकरण	१२.१२३
—तालकला	२६.११	लोकाभिनय	८.३९
ललाटतिलक	४.१११	लोकोपचार	९.१७१; २१.२२३
ललित	४.९४; २२.२२, ३९	लोलित	४.१६५; ८.३७
		लौकिककर	९.१६३

रंगदेवत	१.१२४	—उचित लय	१७.१३३
रंगद्वार	५.१४, २६, ५१, ११४; ३४-२२४	—उचितवर्ण	१७.११०
रंगपीठ	१.९०, ९५, ९६; २.६३ ६४, ६८, ८९, ९२, ९६, ९८, १०२, १०३; ३.२; ४.२७५; ५.७२; १२ १८३	—उद्भव	७.७
—परिक्रम	१२.३	—निष्पत्ति	६.३२
रंगपूजन	३.१६; ३.९८, १००	—भावविकल्पन	६.४
रंगमण्डप	२.६५	रसोचितस्वर	१७.१०३-१०५
रंगमण्डल	१३.१०	रसक्रमेण मार्गनिर्धारण	३४.६३-६६
रंगमण्डल (Stage)	२६.५	रसगन्ध	२२.८५
रंगवर्ज्य	२२.२४०-२४१, २९६- २९९	रसजा दृष्टि	८.५६
रंगशिरः	२.७५	रसत्व	६.२
रंगशीर्ष	२.३४, ६८, ७२, ७३, १००	रसदृष्टि	८.४१
रंगोद्योतन	३.१७	(क्रान्ताः भयानकाः, हास्याः, करुणाः, अद्भुताः, रौद्री, वीराः, बीभत्सा)	
रजक	३५.३७	रसप्रयोग	२०.७२
रजनी (त्रियामा)	३२ ५३	रसभाव	५.१५९
रति	६.४६; ७.९; २२.१४७	रस (समुत्थान)	८.१
—उपाय	२२.२०१	राक्षसशीलाङ्गना	२२ १०८-१०९
रतिभावे दृष्टि	८ ५७	राजन्	१७ ८१
रथगति (रथं विना)	१२ ८८	राजर्षि	१८.९२
रथोत्तर	३२.२७५	राजसम्भोग	१८.४९
रस	१.१७, ४४, ६३; ६.२, १०, १५; ७.१२०, १२१; १९. १०५	राजा	२२.२०३
—अभिव्यक्ति	७.७	राजोपचार	१८.६०; २२.३३२
—उचितजातयः	२९.१-१३	रात्र्युपजीवी	२१.१५३
		राष्ट्र	५.१०७
		रुचिरा	३२.१४२, २१४
		रुदित (आनन्दज, आर्तिज, ईर्ष्या-समुद्भव)	७.११-१३
		रुधिरस्रुति	१०.८६
		रूप	१.६३; १९.८३; २१.७; २२. ८४; २६.६; ३४.१०३
		रूपक	१६.५६-५८

रूपनिवर्णन	२१.४३	(हस्त)	९.१९३
रूपानुरूपा (भूमिका)	२६.१५	रेचित निकुट्टिक	४.९०
रेचक	४.१९, २४८; ५.१५३	रेफ	२९.६६
—करण	९.२४	रौद्र	१.३९; ६.४२-४४, ६४-६६
रेचित	४.२३५	—रस	५.१३२
रेचिता (कटि)	९.२४६-२४९	—दृष्टि	८.५२

ल

लक्ष ण (काव्यस्य)	१.४	—अभिनय	१८.५९
भूषण, अक्षर-संहति शोभा		—मण्डल	११.४०
अभिमान, गुणकीर्तन, प्रोत्साहन		—संचरमण्डल	११-१९
उदाहरण, निरुक्त, गुणानुवाद,		—हस्त	९.२०९
अतिशय, हेतु, सारूप्य, मिथ्या,		ललिता दृष्टि	८.७४, ८८
अधगवसाय, सिद्धि, पदोच्चय,		लास्य	१९.११७, १२०
आक्रन्द, मनोरथ, आख्यान,		(गेयपद, स्थितपाठ्य, आसीन,	
याच्ना, प्रतिषेध, पृच्छा, दृष्टांतः		पुष्पगण्डिका, प्रच्छेदक, त्रिमूढ,	
निर्मासन, संशय, आशीः,		सौन्धव द्विमूढक, उत्तमोत्तमक,	
प्रियोक्ति, कपट, क्षमा, प्राप्ति,		उक्तप्रयुक्त) ३१, ३३०-३३१; ३४-२२४	
पश्चात्तपन, अर्थानुवृत्ति, उप-		लीन	४.६७
पत्ति, युक्ति, कार्य, अनुनीति,		लीला	२२.१४
परिदेवन)		लेख (सन्ध्यन्तर)	१९.१०९
लज्जान्विता दृष्टि	८.८६, ८८	लोकधर्मी	६.२४; १३.७२; २१.२०३
लडह	२३.३२	लोकभाषा	१९.१
लतावृश्चिक	४.१०५	लोकयात्रा	७.६
लताहस्त	१.१९८, १९९, २०९;	लोकवृत्तान्त (कथावस्तु)	३५.२७
	१२.१८२	लोकस्वभाव	८.३९; १९.१४९
लय	४.२७१; ४.३०१; ५.३२,	लोकानुकरण	१२.१२३
	६०; १२.१२; ३१.३७	लोकाभिनय	८.३९
—ताल	१०.८९	लोकोपचार	९.१७१; २१.२२३
—तालकला	२६.११	लोलित	४.१६५; ८.३७
ललाटतिलक	४.१११	लौकिककर	९.१६३
ललित	४.९४; २२.२२, ३९		

व

वंश	३०.१-११	वस्त्रविधि	२१.१२७, १३८
—पत्रक	३२.२८२	वाक्केली	१८.१२०
वक्त्रगात्रज विकार	२२.४	वाक्यलीला	२२.२३६
वक्त्रपाणि	५.१९; २९.९५-९९	वाक्य-विधान	१७.६५-९४
वक्षः स्वस्तिक	४.७४	वाक्याभिनय	२२.४४
वचन	३३.११	वाक्यार्थ १४.२; २५.२२; ३२.३५१	
वज्र	१९.८१	वाक्शृङ्गार	६.७७
वत्स	१७.७८; १७.९०	वागभिनय	१४.१
वध १८.८१; १९.१०७(सन्ध्यन्तर)		वागुरा	३२.७१
वन्दन	५ ८६	वाङ्मयी सिद्धि	२७.४
वयस्य	१७.७४, ८२; २३.८	वाङ्माधुर्य	७.९
वर्णसंहार	१९.८२	वाचिकाभिनय	९.१८०; १४.४
वर्ण (आराही; अवरोही;		वादक	३३.८, ९
स्थायी संचारी)	२९.१४	वादी	३५.२८
वर्णान्द्वार	२९.१४	वाद्यप्रकार	३४.१९१
वर्त्तना	२१.१०९	वाद्यप्रयोगावस्था	३४.२२६-२३४
क्रम	१०.९०	वानरसत्वाङ्गना	१२.१२१-१२२
वर्त्तमान (मार्ग)	२२.६२, ६७	वाम	२२.३१६
वर्त्तमान ४.२९१; ५.४८, ५७, ५८;		—बन्धमण्डल	११.३६
३१.५४, ७१-१०५, १४७		—वेद्य	५.९५; १२.१९
वर्धमानक ४ १४, २७१; ३१.६९		वारकाल	२७.८७
१५४, १५६-१५९		वारण	२१.२०६
वर्मा	१७.९६	वार्त्ता	१३.७; १८.५१, १०६
वर्षवर	२४.६८, ७१	वार्त्तिक	५.८९
वर्षारात्राभिनय	२५.३६	वार्षगण्य (शास्त्रमोक्षण-न्याय)	१०.७४
वलन (ऊरु)	९.२५२, २५४	वासक	२२.२०९-२१०, २१३,
वलिता ४.९२; ९ २०९ (हस्त)		२३३, २४५	
वलितोरुक	४.६४	—सज्जिका	२२.२१३
वसन्ताभिनय	२५.३३	वासोपचार	२२.२०८, २३७, २३९
वस्तु	१८.४५, ४७	वाहन (चित्रपटेन)	१२.९०
वस्तुत्यापन	२०.७०		

वाल्मीकभाषा	१७.५३	विधिज्ञ	१९.११
विकत्यन	२२.३१७	विद्युत	८.२४, २६
विकृष्ट	२.८; ६.३०	विद्युत	१९.७७
विकोशा दृष्टि	८.८०, ९४	विनिवृत्त	४.१२३
विक्रान्त यमक	१६.७०	विनीतनायक	२२.३०७
विक्रान्ता	३२.१६१	विपुलभुजा	३२.२०३
विक्षिप्त	४.११८	विप्रकृष्टमण्डप	२.१९
आक्षिप्तक	४.८२	विप्रलब्धा	२२.२१८, २२४
विक्षेप ५.७७, ७८, ९१, ९५, १२२, १३०		विप्रलम्भ	६.४६; २३ ७८
— परिवर्तन	५.१२८	विप्रिय	२२.२७१, २७२
विघात	२७.३९	वप्लुता दृष्टि	८ ७८, ९३
विचित्र (मण्डल)	११.१५	विबोध	७.७७
विच्छित्ति	२२.१६	विभाव ६.४६; ७.१, ६; २५ ४१, ४२	
विच्यवा (चारी)	१०.१९	—(कस्मात्)	७.४
विजया	३२.६३	विभाषा	१७.५०
विज्ञान (क्रियासम्पादन)	३३.११	विभ्रम	२२.१७
वित	१२.११०; १८.११०	विभ्रान्ता दृष्टि	८.७७, ९२
— गति	१२.१११	विमर्श	१९.४२
वितर्क	७.९२	विमलगति	३२.१६५
वितर्किता दृष्टि	८.७५, ९१	विमलजला	३२.१२९
विदूषक १.९७; ५.२८, १३४;		विमला	३२.८४, २१२
१२.१३७; २०.३०; २१.१५५		विमान १२.९१; १३.१९; २१.९, २०६	
२४.१९—२०; २७.८; ३५.२५		वियोग ९.१६७.	
विद्युत्पाद ३२.४९		विरक्ता २३.१८, २६	
विद्युद्भ्रान्त ४.१२६, २२८		विरहोत्कण्ठिता २२.२१४	
विद्युद्भ्रान्ता चारी १०.४०		विराम १४.१०४; १७.१३२, १३७—१४८.	
विद्युद्भ्रान्ता (विस्मया) ३२.६५		विरोधन १९.९३	
विद्युन्माला ३२.२६८		विलम्बिता ३२.१२२	
विद्योतिका ३२.९४		विलाप २२.५५, १८३, १८४	
विद्वव १८.७०, ७९; १९.८८		विलास (सन्ध्यङ्ग) १९.७६; २२.१५,	
विधान १८.१४; १९.७३		३५ ३६; २६ २३	
विधि (अपाश्रय) १९.५.		विलोकित दर्शन ८ १०९.	

विलोभन	१९.७१	वीर	१.३९; ६.४२-४५, ६७
विवर्तन	८.१००, १०४	—भावाः	७.११४
विवर्तिक	४.१२८	वीरे दृष्टिः	८.५३
विवर्तित (पार्श्वकर्म)	९.२३७, २३९	वृत्ति	१४.५५, ७३-८४
विवृत्त	४.१२२	वृत्त	१९.५०; ३१.३३९
विषम (काव्यदोष)	१६.९३	वृत्तकाल (मार्ग)	२२.६५
विषाद	७.६८	वृत्ति	६.१०, २४; १३.३८
विषादिनी दृष्टि	८.६९ ८९	(भारती, आरभटी, सात्वती,	
विष्कम्भ	४.२१, १६३, १९०;	कैशिकी);	१८.४; २९.७१
	५.७०, ९१; १२.११३;	वृद्धा	२४.६२
	१८.५४, ५५; १९.१११;	वृश्चिककुट्टित	४.१०३
	३१.३५७	वृश्चिकापसृत	४.२०४
विष्कम्भापसृत	४.१९४	वृश्चिकरेचित	४.१०७
विष्कम्भगामी	१२.१२०	वृषभक्रीडित	४.१६५
विष्कम्भित	१२.२०९	वेगवती	३२.२७०
विष्णुक्रान्त	४.१६१	वेत्रासन	१२.२१५
विशोका	३२.१४६	वेदाध्यात्मपदार्थ	२५.१२१
विश्लोक	३२.१४८	वेदिका	१.८५; २.९९
विसन्धि (काव्यदोष)	१९.९४	वेध	५.७७
विस्मय	७.२७	—वाम	५.१२२, १३०, १३१
विस्मये दृष्टि	८.६१	वेश	२१.७३, ७५, ७६-७८
विहसित	६.५६	—युवति	१८.५२
विहृत	२२.२४	—स्त्री	१८.५०
—मण्डल	११.२८	वेशोपचार	२३.१
वीथिका	३२.८६	वेष्ट्या	२२.२२६-२३१; २३.७४
वीथी	१८.१११-११३	वेष	२१.५३ १२२, १२४-१३७
वीथ्यङ्ग	१८.१०७	वेषकारी	३५.३६
वीथ्यङ्ग	१८.११३-११५	वेषपरिच्छद	२१.५७
(उद्घात्यक, अवलगित, अवस्प-		वेष्टिम	२१.८, ११
न्दित, नाली, असत्प्रलाप, वाक्केली		(वितत, संघात्य, ग्रन्थिम,	
प्रपञ्च, मृदव, अधिबल, छल,		प्रालम्बित, माल्य)	
विगत, व्याहार, गण्ड)	२०.३१	वैमनस्य	२२.२६७, २६८
		वैवर्ण्य	७.९८, १०५

वैशाखरेचित	४.९८, २२१	व्याजिम	२१.८
वैशाखस्थानक	१०.६३	व्याधि	७.८३
वैशिक (वैश्याकामुक)	२३.१२-१७	व्यापार	१९.७, १०
वैश्यस्तम्भ	२.४८, ५२	व्यायाम	४.१६९; १०.२, ८९, ९७-
वैष्णवस्थान	५.६७, १६२; १० ५३,		१०३;
९५; १२.४		—मण्डल	११.५६
व्यंसित	४.१०९	व्यायोग	१८.८१, ९०-९३
व्यञ्जित	६.३२	व्यालसत्त्वाङ्गना	२२.११८
व्यपदेश	२२.५८	व्यावर्तित (करण)	९.२१७
व्यभिचारी भाव	६.२१; ७.२८	व्यावृत्त (हस्त)	९.१८५
व्यलीक	२२ २६९, २७०	व्योमावतार	१२.९४
व्यवसाय	१९.९१	व्रीडा	७.५८

श

शकटास्य	४.१६८	शशिलेखा	३२.१८४
शकटास्यचारी	१०.१६	शर्मा	१७.९६
शकटास्यमण्डल	११.६४	शस्त्रमोक्ष	२१-२२५
शकार	१२.१४८, १५०	शस्त्रमोक्षण	१०.८७
— भाषा	१७.५४, ५५	शाकुनसत्त्वाङ्गना	२२.११२
शक्ति	१९.९०	शाखा	८.१५, १६
शक्रमह	१.७६	शाखाङ्गापाङ्गसंयुक्त	८.१६५
शङ्का	७.३३	(अभिनय)	
शङ्किता दृष्टि	८.६८, ८९	शाखाभिनय	२२.४७
शठ	२२.३१४	शाबरी	१७.५६
शतघ्नी	२१.१६६	शारीराभिनय	८.१६६; २२.४२
शब्द	२२.८२; ३४.२८	(वाक्य, सूचा, अंकुर, शाखा,	
— च्युत (काव्यदोष)	१६.९४	नाट्यायित, निवृत्त्यंकुर)	
शम्या	५.६२, १३९	शारीरी सिद्धि	२७.५
— ताल	३२.४५	शास्त्रमोक्ष-न्याय (भारत, सात्वत,	
शरदभिनय	२५.२८	वार्षगण्य, कैशिक)	१०.७२, ७५, ७६,
शरीर	१८.४७, १२७	शिखर (हस्त)	९.५७, ५८
(नाट्यशरीर)		शिक्षा	३२.७३, १०६
शरीरी	२१.९४	शिरःपरिगम	१०.७८

शिरःकर्म	८-१७	—रस	१-४५;४-३०३;५-१२२
(आकम्पित, कम्पित, धृत, विधृत परिवाहित, आधृत, अवधृत, अंचित, निहंचित, परावृत, उत्क्षिप्त, अघोगत, लोलित)		शृङ्गारी वेष	२१-६५
शिरोमुण्ड	२१-१५१	शृङ्गारे दृष्टिः	८-४७
शिल्प	६-६;१९-१४३	शृङ्गारे भावाः	७-१०९
शिल्पक (ग्राम्यनाटक)	३६-३३	शोक	६-६२;७-११
शिल्पकारिका	२४-४४-४५	—करुण	६-७८
शिष्यगुण	२६-३७	शोके दृष्टि	८-५६
शिष्यनिष्पादन	३३-११	शोभा	१०-९०;१६-७;२०-३४;२२-२७
शीतल	२२-१९८		२६-१८;३२-४२५
शीताभिनय	२५-३०, ३१	शौच	५-७९
शीर्षक	३२-२५४	शौरसेनी	१७-४७
शुक्रतुण्ड	९-४, ५३, ५४	श्रमश्रु कर्म	२१-११५
शुद्ध (विष्कम्भक)	१८-५५	श्येनी	३२-२२५
शुद्ध प्रहसन	१८-१०४	श्रम	७-४७
शुष्कावकृष्टा	५-५०, ११०-११२	श्रव्य	१-११;२५-१४
शूद्रस्तम्भ	२-४९, ५२	श्रान्ता दृष्टि	८-६५, ८८
शून्या दृष्टि	८-६३, ८७	श्रावक	३३-१२, १३
शृङ्गार	६-४२;४४, ४६, ४७, ७७; ७-१०९;१८-७२;२२-९८, ३२२-३२३	श्राव्यत्व	१-६१
		श्री	३२-४७
		श्रुति	१८-५
		श्लेष (गुण)	१६-९७
		श्वशीलाङ्गना	२२-१४१, १४२
		श्वापद (गति)	१२-१५२

ष

षड्जग्राम	२८-२४	षण्डक	४-३९
षाडव	२८-९७	षोडशाक्षर	३४-३९

स

संलाप	२२-५६	संस्कृत-प्रयोग	१७-३२, ३३, ३८-४३
संवरण (सन्ध्यन्तर)	१९-१०९	संकीर्ण-प्रहसन	१८-१०५
संशय	१६-२७	संकीर्ण-विष्कम्भक	१८-५५
संस्कृतगान	३२-३८४	संकृति	३२-२६३

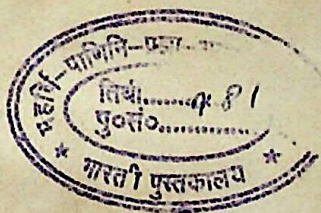
संकेत	२२.२१८	(इष्टार्थरचना, वृत्तान्तानुपक्षयः,
संक्षिप्तक	२२.६८	प्रयोगस्य रागप्राप्तिः, गुह्यानां
संगीतक	१८.५८	गूहन, आश्चर्यवदभिख्यान,
संगीत-परिक्लेश	२६.३३	प्रकाश्य-प्रकाशन)
संग्रह	६.३, ९, १०; १९ ८५	सन्ध्यन्तर १९.१०७-१०९
संघातक	४.३२	(सामभेद, दण्ड, प्रदान, वध,
संघात्यक	२०.५०	प्रत्युत्पन्नमतित्व, गोचर-स्खलित,
संघोटना	५.२०, ४६; २९.१००	साहस, भय, ह्री, माया, क्रोध,
सजीव	२१.१६२	ओज. संवरण, भ्रान्ति, हेतव्यधारण,
सञ्चारिका	२४ ५७	दूत, लेख, स्वप्न, चित्र, मद)
सञ्चारिणीनां दृष्टिः	८.६२	सन्नत ४.१३६
सञ्चारिभावदृष्टयः	८.४२-४५	सन्निपात ५.६०, ६३; ३१.३७,
शून्या, मलिना, भ्रान्ता, लज्जा-		३४६; ३२.३४२
न्विता, ग्लाना, शङ्किता, विषण्णा,		सप्तमूर्च्छना २८.२८
मुकुला, कुञ्चिता, अभितप्ता, जिह्वा,		सप्तस्वर ७.१०३
ललिता, विवर्किता, अर्धमुकुला		सप्त (उरःकर्म) ९.२३२
विभ्रान्ता, विप्लुता, आर्ककरा,		सप्तता (गुण) १६.१००
विकोशा, त्रस्ता, मदिरा)		सप्तदर्शन ८.१०७
सञ्चारी स्वर	२६.१६	सप्तनख ४.६६
सञ्जल्प	५ २८	सप्तपाणि ३१.३७४
सत्त्व	२२.६-७	सप्तपाद ९.२६८
(भाव, हाव, हेला)		—स्थानक १०.५९
—अभिनय	२२.१	—पादाचारी १०.१४
सन्दंश (हस्त)	९.११०-११६	सप्तय १९.१०१
सन्देष्ट-यमक	१६.७५	सप्तवकार ४.३, ४, ७; १८.६२-
सन्देष्ट	२२.५७, २००	७७
सन्धि	१८.३६, ५६; १९.१.९७	सप्तवस्था २२.२००
सन्धिक्रमेण गानयोग	३२.४२८-४३०	सप्तवादित ३४.६७, ६८
सन्धिम	२१.७	सप्तगम २२.२३६
सन्धियोजना	१९.१०४	—स्थान २३.१५-१६
सन्धिलोप	१९.१८	सप्तगान १९.७२
सन्ध्यङ्ग-प्रयोजन	१९.५१, ५२	सप्तगि (गुण) १६.१०२

समानकूर्पर (हस्त)	९-१८४	साम्य	३४.१३९-१४७
समानांसे (हस्त)	९-१८४	(अष्टविध)	
समारम्भ	१९-२६	सारूप्य	१६-१५
समुद्गयमक	१६-६८	साहस (सन्ध्यन्तर)	१९.१०८
समृद्धि	२७-१०२	सिंहविक्रीडित	४.१५०
समोत्सरित-मण्डल	११-५६	सिंहार्कषित	४.१५१
समोत्सरित मत्तल्ली (चारी)	१०-२७	सिंहक्रान्ता	३२.१९०
सम्प्रवृत्त	२३-६२	सिंहासन	१२-२१५
सम्फोट	१८-७९, ८६; १९-८९; २०-७१	सिद्धि	६-१०, २६; १६-१७; २७. ७६, ८६; ३४-२२२
सम्भोग	६-४६; २२-१४८	—दैवी, मानुषी	२७-१, २
सम्भ्रान्त	४.१६२, २४३	सुकुमार नाट्य	१३-६४
सर्पशिरा (हस्त)	९-८४-८५	(नाटक, प्रकरण, भाण, प्रहसन वीथी, अङ्क)	
सर्पशीर्ष (हस्त)	९-१९२	सुकुमार प्रयोग	२६-९
सर्पित	४.१४२	सुकुमारा (ध्रुवाजाति)	३२.१६७
सर्वातोद्यवादन	३४.३९	सुनन्दा	३२-९२
सल्लापक	२०-४८	सुप्त	७-७५
साकांक्ष काकु	१७-११२	सुप्रतिष्ठा	३२-५८, २२७
सात्त्विक अभिनय	१२.१	सुरत	२२-२१५
सात्त्विकभाव	६-२२; ७-९३, ९४	सुरदयिता	३२.१९३
सात्वत (शास्त्र-मोक्षण न्याय)	१०-७३, ८१-८२	सुषिर	६-२९; २८-२
सात्वती	१-४१; २०-१२, २५, ७३	सुसमाहित काव्यबन्ध	१८.८०
—वृत्ति	२०-४१-४४	सूचाभिनय	२२-४५
(स्थापक, परिवर्तक, सल्लापक संघात्य)		सूची	४-१३७; ५-७१, १२८
साधु	१७-७५	(चारी)	१०-३४
साधुबन्ध	२९-६२	—मुख (हस्त)	९-६४-७८, १९१, १९२
साम	१९.१०७	—विद्ध	४.१३९, १८१
(सन्ध्यन्तर)		सूची विद्धमण्डला	११.२१
सामान्यगुणयोग	७-७	सूचीवेध	५-१३६
सामान्याभिनय	१२-७३; २२.१	सूत्र	६८, ९

सूत्रद्वक्	३६.१३	विस्मिता)	
सूत्रवार	१.६७, ६८; ५.२८, ६५, ७१, ७४, ८०, १००, १०४, १३४, १६१, १६२, १६३; २०.३०; ३५.३०	स्थायी (अष्ट)	७७
सूत्रमृत	५.६८, ९६	स्वायी भाव	६.१७, ३२
सूर्याभिनय	२५.८	स्थायी वर्ण	२९.१६
सेना	१७.९८; २५.७९	स्थित पाठ्य	१९.१२३; ३१.३३९
सन्धवक	१९.१३१; ३१.३५८	स्थिताध्रुवा	३२.३१९, ३२१
सोम्य	१७.७६	स्थितावर्ता (चारी)	१०.१५
सौकर-सत्त्वाङ्गना	२२.१३३	स्थिर हस्त	४.१७७
सौकुमार्य (गुण)	१६.१०७	स्थैर्य	२२.३७
सौष्ठव	१०.८९, ९०, ९३; १२.६४ १११; २६.३३	स्पर्श	२२.८३
—अङ्ग	१०.९२	स्मित	६.५४
स्खलित	४.१४७	स्मृति	७.५४
स्खलित-विक्रमा	३२.१७२	स्यन्दिता (चारी)	१०.२६
स्तम्भ	१.८६; २.९५; ७.९६, १०१	स्वप्न (सन्ध्यन्तर)	१९.१०९
—द्वार	२.६२	स्वप्नायित	२५.९५
स्तम्भन (ऊह)	९.२५२, २५५	स्वभाव	२१.२०३
स्तम्भस्थापन	२.५४-५६	स्वभावज विकार	२२.१२
स्त्री	२२.९९-१०१	लीला, विलासादि)	
(एकविंशति विधाः)		स्वभाव रौद्र	१२.५०, ५३
—वाद्य	३४.२३६	स्वर	६.१०, १७; १४.१०८; २८.१५, २१-२२
—स्थान	१२.१६०	(वादी, संवादी, विवादी, अनुवादी)	
स्थान	४.१६९; ९.१७१	स्वरभेद	७.९९, १०४
स्थानक	२२.२५९	स्वसा	१७.९०
स्थानीया	१७.८६	स्वस्तिक	४.७५, ७६; ९.२२०; २५.१९
स्थापक	५.१६२, १६३	स्वस्तिक-रेखित	४.६८, १९९
स्थापिता (नायिका)	२४.४०, ४२	९.१८७ (हस्त)	९.१३५-१३६
स्थापिभाव-दृष्टयः	८.४२	स्वस्थगतिप्रचार	३४.२२४-२३४
स्निग्धा, हृष्टा, दीना, क्रुद्धा		स्वाधीनमर्तुका	२२.२१५, २२५
हृष्टा, भयान्विता, जुगुप्सिता		स्वामिनी	१७.८८; २४.३८-३९
		स्वामी	२२.३०९
		स्वेद	७.९५

इ

हंसपक्ष	९.१९३	—मोक्षण	९.१६८
—हस्त	९.१०६-१०९, १८५, २०२	—मोटन	९.१६८
हंसमुख हस्त	९.१०४-१०५	—विकर्षण	९.१६६
हंसास्य	३२.२८८-२९०	—रक्षण	९.१६७
हण्डा	१७.७४	—विक्षेप	९.१६७
हय	२१.२०६	—वियोग	९.१६७
हयसत्त्वाङ्गना	२२.१३५, १३६	—विसर्ग	९.१६७
हरिणप्लुत	४.१४४	—व्याकर्षण	९.१६६
हरिणप्लुता (चारो)	१०.४३	—संश्लेष	९.१६७
हरिवर्ष	१३.२१	—स्फोटन	९.१६८
हर्ष	७.६१	—हंसपक्ष	९.२०२
हला	१७.९१	हस्तगुण	३३.२१
हसित	६.५५	हस्तप्रचार	९.१७०; १८२
हस्त	९.१७५	(उत्तान, वर्तुल, त्र्यश्र, स्थित, अधोमुख)	
हस्तकर्म	९.७-१७	हस्तसंचार	३४.६२
(असंयुत हस्तकर्म, संयुतहस्तकर्म, नृतहस्त)		हस्ताभिनय	९.१७१, १७९
हस्तकर्म	९.१६५-१६९	हस्तिसत्त्वाङ्गना	२२-१२३, १२४
(उत्कर्षण, विकर्षण, अपकर्षण, परिग्रह, निग्रह, आह्वान, तोदन संश्लेष, वियोग, रक्षण, मोक्षण, विक्षेप, धूनन, विसर्ग, तर्जन, छेदन, भेदन, स्फोटन, मोटन, ताडन)		हाव	२२.१०
—आह्वान	९.१६६	हास	७.१०
—उत्कर्षण	९.१६६	हासे दृष्टिः	८.४९ ५५
—छेदन	९.१६८	हास्य (स्मित, हसित, विहसित, उपहसित, अपहसित, अति- हसित)	६. ४२, ४४, ४९, ५२
—तर्जन	९.१६७	हासे दृष्टिः	८.४९
—धूनन	९.१६७	हास्ये भावाः	७.११०
—निग्रह	९.१६६	हीनसन्धि	१९.७
—ताडन	९.१६८	हृदय-ग्रहण	२३.२७
—तोदन	९.१६६	हृदय संवादी	७.७
—परिग्रह	९.१६६	हृदयस्थ	२२.७०
		हेतु	१६.१४; १९-१०९
		हेमन्ताभिनय	२५.२९
		हैला	२२.११
		ह्ली	१९.१०८
		(सन्ध्यन्तर)	

ह्रीं श्रीगणेशाय नमः

संस्कृत-विभाग, श्रीगुरुकुल, श्रीगुरुकुल

द्वारा प्रेषित

